

M. Kamphuis

nieuwe
wegen
in het werk
met
probleem-
gezinnen

N. Samsom nv Alphen aan den Rijn

M. KAMPHUIS

Nieuwe wegen in het werk met probleemgezinnen

Het casework-experiment in het Family Centered Project
in St. Paul

N SAMSOM N.V. ALPHENAANDENRIJN 1963

Sociaal onaangepast gedrag wordt gezien als ergernisgevend, de maatschappij benadelend en het persoonlijk geluk belemmerend.

RAPPORT SOCIALE INTEGRATIE PROBLEEMGEZINNEN

Doch ihr, ich bitte euch, wollt nicht in Zorn verfallen. Denn alle Kreatur braucht Hilf von allen.

BERI BRECHI

Our experience in the Family Centered Project again emphasizes the well known fact that the business of social work in all its aspects – planning included – is human relationship. Let's adopt that which build such relationships! Let's reduce every barrier which impedes them!

MALCOLM B. STINSON

----- Text continues after this page -----

This publication is made available in the context of the history of social work project.

See www.historyofsocialwork.org

It is our aim to respect authors' and publishers' copyright. Should you feel we violated those, please do get in touch with us.

Deze publicatie wordt beschikbaar gesteld in het kader van de canon sociaal werk.

Zie www.canonsociaalwerk.eu

Het is onze wens de rechten van auteurs en uitgevers te respecten. Mocht je denken dat we daarin iets fout doen, gelieve ons dan te contacteren.

----- Tekst gaat verder na deze pagina -----

Inhoud

Voorwoord		7
Inleiding		9
Hoofdstuk 1	Het St. Paul's Project in vogelvucht	15
Hoofdstuk 2	Algemene uitgangspunten van het casework-methodiekexperiment	25
Hoofdstuk 3	Op welke wijzen werden de methodische gezichtspunten gerealiseerd?	33
Hoofdstuk 4	De caseworker in het Family Centered Project	44
Hoofdstuk 5	Conclusies en aanbevelingen	48
Appendix	A Categories of social functioning	58
	B Outline of categories of social functioning	59
	C Outline for social diagnosis and yearly evaluation	61
	D De behandeling van twee Nederlandse probleemgezinnen in het licht van de inzichten van het St. Paul's Project, in samenwerking met A. ten Kate	73
Literatuur		86

Voorwoord

Dit geschrift is tot stand gekomen als gevolg van een verzoek van het Studiefonds C.I.C.S.A./A.S.C.A. aan de schrijfster om een literatuuronderzoek te doen op de publikaties van het Amerikaans St. Paul's Project, in het bijzonder op de methodiekaspecten hiervan.

Door een anonieme gever, die op deze wijze zijn bijdrage tot het mensen helpen wilde geven en aan wie hiervoor grote dank verschuldigd is, werd een financiële bijdrage voor dit onderzoek ter beschikking gesteld.

In het bijzonder is, zoals ook in de titel is aangegeven, de schijnwerker gericht op het werk met probleemgezinnen. Het komt de schrijfster en meerderen met haar voor dat de Amerikaanse ervaringen een bruikbaarheid zouden kunnen hebben voor het Nederlandse werk in dezen. Er is gestreefd naar een voor ieder die met het maatschappelijk werk in de breedste zin des woord te maken heeft leesbaar geschrift; al te uitvoerige of ingewikkelde vaktechnische beschouwingen zijn vermeden, opdat deze inzichten een zo breed mogelijke kring zouden kunnen bereiken. Het geschrift beperkt zich hierin dat het, na de beschrijving van het gehele Project in het eerste hoofdstuk, zich verder slechts bezighoudt met de methode van het individueel maatschappelijk werk en andere methoden buiten beschouwing gelaten werden. Ook werden geen onderzoektechnische vragen behandeld; deze liggen buiten de competentie van de schrijfster. En helaas kon ook niet uitvoerig ingegaan worden op een aantal onderzoekresultaten, daar dit de omvang van de publikatie te buiten zou gaan, ook omdat deze voor een belangrijk deel een meer algemeen karakter dragen en niet direct met het methodiekexperiment te maken hebben.

In de bijlagen is echter een voorbeeld gegeven van de wijze waarop uit het gesystematiseerde casework-materiaal een instrument ontworpen werd om de niveaus van gezinsfunctionering in het algemeen te bepalen.

Er moet op gewezen worden dat deze publikatie op bepaalde wijze een aanvulling heeft in de vertaling en bewerking van het belangrijkste geschrift over het casework-methodiekexperiment, het „Casework Notebook”, dat onder de titel „Het avontuur in St. Paul” als vervolgverhaal in het Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk vanaf 1 januari 1962 tot juli 1963 en vervolgens gebundeld gepubliceerd werd.

Beide publikaties staan op zichzelf, en men kan uit elk afzonderlijk geschrift een goede indruk verkrijgen van wat er in het casework-methodiekexperiment gebeurd is, anderzijds zijn ze elkaars complement, vullen ze dus elkaar op bepaalde wijze aan. „Het avontuur in St. Paul” geeft uiteraard uitvoerig materiaal over het casework-methodiekexperiment,

grotendeels met de eigen woorden van de werkers weergegeven en met casuïstiek geïllustreerd, tot en met de verschijning van het Casework Notebook in 1957/1958. Het geschrift dat thans aangeboden wordt, geeft een breder overzicht over de gehele arbeid, verwerkt materiaal tot en met begin 1963, en trekt conclusies voor de Nederlandse situatie. Wij hebben, op grond van het feit dat de casuïstiek in „Het avontuur in St. Paul” zo overvloedig aanwezig is, gemeend ons daarvan te moeten onthouden; slechts in de Appendix treft men een enkele illustratie aan. Wel worden in deze Appendix twee Nederlandse gevalsbeschrijvingen geboden, die als het ware reeds een confrontatie inhouden met de beginselen en werkwijzen van het St Paul's Project. Het leek ons nuttig en interessant ook ter ondersteuning van het gestelde in hoofdstuk V iets van beginnende ervaring in het methodisch werken met probleemgezinnen opgedaan toe te voegen. Onze dank gaat hierbij uit naar mejuffrouw A. ten Kate, Stafdocente Casework aan de Academie voor Sociale en Culturele Arbeid, die bereid was het door haar bewerkte materiaal ter beschikking te stellen, en naar de instellingen en maatschappelijk werkers die in dezen hun medewerking gaven. Wij kunnen niet anders dan hopen dat hun experimenten op ruime schaal navolging zullen vinden.

Rest ons onze dank te betuigen aan de sociale instellingen en maatschappelijk werkers in St. Paul, die door het verschaffen van materiaal en inlichtingen hun medewerking aan de totstandkoming van deze publikatie gaven.

Moge het geschrift dat thans aangeboden wordt, evenals „Het avontuur in St. Paul”, een stimulans zijn voor de toewijding en de deskundigheid van hen die in ons land werken met probleemgezinnen en zo bijdragen tot een beter sociaal functioneren en een stuk menselijk welzijn van mensen in nood die zonder uitzicht leven.

M. K.

Inleiding

Het vraagstuk van de zg. asocialiteit, onmaatschappelijkheid („anders maatschappelijkheid”) van de probleemgezinnen of „multi-problem families”¹ heeft het Nederlands maatschappelijk werk voor de Tweede Wereldoorlog fragmentarisch en daarna continu beziggehouden.

Het is bekend dat het aanvankelijk als een woningprobleem gezien werd en langzamerhand verschoof naar een probleem dat het maatschappelijk werk in veel bredere sectoren aangaat, terwijl ook de terminologische verschuiving aangeeft dat het eerst vooral opgevat werd als een probleem van bedreiging en bescherming van de maatschappij en langzamerhand meer gezien gaat worden in het kader van aanpassingstekorten van individu en gezin, die niet voldoende menselijke ontplooiingsmogelijkheden hebben. Dat het eerste gezichtspunt geen rol meer speelt en de behoefte van de helper meer geluk en ontplooiingsmogelijkheid te brengen bij mensen die zoveel te kort gekomen zijn, prevaleert boven die van de sociaal politicus, die streeft naar zo min mogelijk maatschappelijke storingen, zouden wij echter niet willen zeggen. De hardnekkigheid waarmee de term „onmaatschappelijkheidsbestrijding” zich handhaaft, is in dezen symptomatisch.

Hoe dit ook zij, de aandacht voor het probleemgezin is na de Tweede Wereldoorlog overweldigend geworden. Vooral sociologen zijn, nadat aanvankelijk enkele psychiaters zich in deze richting geïnteresseerd hadden, gefascineerd geworden door het fenomeen onmaatschappelijkheid, en hebben aan de hand van min of meer intensieve onderzoeken gepoogd

1 In dit geschrift worden de uitdrukkingen „probleemgezinnen”, „multi-problem families”, ernstige probleemgezinnen, gezinnen met meervoudige problemen etc. verwisselbaar gebruikt. Hoewel dit uiteraard bezwaren heeft, heeft de behoefte aan een afwisselend woordgebruik in dezen de doorslag gegeven. De vraag naar een goede term voor deze categorie cliënten blijft nog steeds nijpend. Geen van de vroeger gebodene kan ons bevredigen, maar ook de term probleemgezinnen in al zijn variaties, die wij in navolging van de Amerikaanse geschriften gebruiken op grond van het feit dat wij met Amerikaans materiaal werken, lijkt ons op den duur niet houdbaar. Zomin als iemand het stigma asociaal of onmaatschappelijk gezin wil dragen, wil hij aangeduid worden als probleemgezin. Er zal op den duur een neutrale term gevonden moeten worden waarbij de maatschappelijk werkers door afspraak weten dat met *deze* term *deze* speciale categorie cliënten is bedoeld. En eerst als de maatschappij *deze* cliënten niet meer zo volstrekt uitstoot en het maatschappelijk werk en andere dienstverlenende instellingen een tolerantere houding gevormd hebben, zal deze nieuwe term niet na enkele jaren voor een nog nieuwere ingeruild behoeven te worden.

de formule te vinden waarmee men deze groep (is het een groep?) zou kunnen definiëren.

Zij werden gestimuleerd door het sociaal beleid dat ook reeds na de ontdekking van een aantal marginale gezinnen in de evacuatiekampen in Drenthe en Overijssel in 1945 zich gesteld zag voor een concreet probleem, maar dat na de instelling van het Ministerie van Maatschappelijk Werk zich op veel bredere schaal beijverde verdere inzichten te verwerven en experimenten op te zetten. Hoe boeiend ook het materiaal is dat in dezen in de laatste 15 jaren gepubliceerd is, hoe interessant ook allerlei experimenten in de beginfase, voor de werker in het veld was de oogst maar mager.

De meeste geschriften zijn uitvoerig op zoek naar de verschijnselen van „onmaatschappelijkheid” en de definiëring daarvan; getracht wordt het probleem op formule te brengen, maar als het komt tot het „wat te doen” volgt er gewoonlijk een lijst van aanbevelingen, die voor de werker niets nieuws betekenen en die hem niet verder helpen in de concrete vragen waarin hij staat.

Dat deze gezinnen geholpen moeten worden met individueel contact, gezinsverzorging, hulp bij vrijetijdsbesteding, hulp bij arbeid etc. zijn allemaal juiste opmerkingen, maar de essentiële vragen van de werker zijn: *hoe* dat individueel contact moet verlopen, b.v. hoe introduceert men zich, hoe bouwt men een relatie op, welke mate van autoriteit en zelfbeschikking er van geval tot geval kan zijn, hoe frequent het contact moet zijn, welke problemen prioriteit hebben in het eerste contact, wanneer wel en niet van gezinsverzorging gebruik moet worden gemaakt, voorts welke vormen van jeugdwerk juist zijn, in hoeveel sectoren van de nood tegelijkertijd hulp geboden kan, moet worden, en nog veel meer.

Nu zou het volstrekt onjuist zijn het de sociologen kwalijk te nemen dat zij daarover geen woord zeggen. Want hierover kan de socioloog, althans krachtens zijn discipline, niets zeggen, dit is het veld van het proces van het helpen zelf, van het maatschappelijk werk. En de maatschappelijk werker zou opnieuw de fout begaan, die hij ook zo vaak t.o.v. de psychiater begaan heeft, wanneer hij een hulp verwacht op bepaalde sectoren van zijn werk, die andere disciplines hem niet kunnen geven; immers hij zal zelf zijn wegen moeten vinden, zijn methoden moeten opbouwen, zijn ervaringen moeten toetsen.

Natuurlijk moet er wel samenwerking zijn maar er blijft toch een veld waarop de maatschappelijk werker zelf het werk moet doen. Zowel maatschappelijk werker als socioloog en psychiater hebben dikwijls onjuiste verwachtingen van elkaars en eigen rollen in dezen, en waar de maatschappelijk werker degene is die zich vaak het minst zeker voelt, is er de kans dat hij zich het meest in verwarring laat brengen en veel te aarzelend zijn eigen weg gaat. Ten aanzien van het helpen behoort hij echter de deskundige te zijn en heeft hij het „werde der du bist” voortdurend voor ogen te houden, want alleen zo kan hij de cliënt beter van dienst zijn.

De grenzen van de sociologen in dezen worden naar het ons voorkomt wel duidelijk geïllustreerd door het feit dat het rijke materiaal dat door het St. Paul's Project gepubliceerd is in deze kring, men kan overigens wel zeggen in Nederland, onbekend schijnt te zijn. De publikaties ervan komen in geen enkele literatuurlijst van Nederlandse geschriften over onmaatschappelijkheid voor, uitgezonderd in de literatuurlijst van het rapport Integratie Probleem Gezinnen¹, dat fragmentarisch enkele titels die op het Project betrekking hebben, vermeldt. Terwijl juist hier het materiaal aanwezig is, dat elke maatschappelijk werker met de dagelijkse praktijk van zijn werk confronteert en dat velen die trachten hun werk te doen maar daarbij zo dikwijls in het duister tasten, zou kunnen helpen. Enkele opmerkingen dienen nog gemaakt te worden in verband met de projecten van het Ministerie van Maatschappelijk Werk, de zg. Gezins-oorden, die als projecten van het Ministerie van Maatschappelijk Werk op een enkele na in 1960 ophielden te bestaan. De resultaten van het werk daar zijn thans in een aantal geschriften gepubliceerd, die ongetwijfeld belangrijke waarde hebben.²

Toch illustreren deze geschriften tegelijkertijd dat dit experiment, dat op zichzelf al van te beperkte omvang was voor meer algemene conclusies (door welke oorzaak dan ook), te vroeg is stopgezet, dat men nog niet in staat is geweest t.a.v. individuele en groepsactiviteiten te werken naar methodische inzichten zoals die thans reeds verworven zijn. Hoe toegewijd en naar hun maximaal kunnen de maatschappelijk werkers zich ingezet hebben, „outreaching casework” in de echte zin van het woord is er nimmer geëxperimenteerd evenmin als sociaal groepswerk. De publikaties in verband met het individueel helpen b.v. bevatten vaak heel waardevolle opmerkingen, zij zijn echter niet samenhangend tot een verantwoorde methode opgebouwd, hetgeen waarschijnlijk wel het gevolg is geweest van het feit dat het nog te vroeg was en men niet voldoende casework-deskundigheid (zowel caseworkers als supervisors) kon aantrekken.

De stedelijke projecten lijden ten dele ook aan dit euvel, hoewel hier langzamerhand vooruitgang is. Uiteraard zijn ook hier de schriftelijk vastgelegde ervaringen schaars, terwijl bovendien de essentie van het helpen eerst

1. Sociale Integratie Probleemgezinnen; rapport van de Adviescommissie bestrijding onmaatschappelijkheid, ingesteld door de Minister van Maatschappelijk Werk, Den Haag, 1961.

2. Deel I Rapporten maken, hulpmiddel in het werk.

Deel II Gezinsverzorging

Deel III Sociaal-Cultureel Werk.

Deel IV Jeugdwerk.

Deel V Geestelijke verzorging

Deel VI Arbeid

Deel VII Budgettering en sparen

Deel VIII De maatschappelijk werkster

Geschriften van het Ministerie van Maatschappelijk Werk. Den Haag, 1961-1962

onderzocht kan worden wanneer men methodisch werkt; publikaties op dit gebied zijn dan ook nog toekomstmuziek.

Men mene overigens op grond van de waardering onzerzijds voor het reeds 16 jaar durende St. Paul's Project niet dat de U.S.A. het land is waar op ideale wijze met probleemgezinnen gewerkt wordt. Integendeel, het is met de hulpverlening aan deze randgezinnen in de samenleving in de U.S.A. een merkwaardige zaak. Toen een aantal Nederlandse bezoekers, onder wie schrijfster dezes, in de 2e helft der jaren veertig op zoek was naar deze gezinnen en de hulpverlening die ten behoeve daarvan plaatsvond, waren ze, althans via de organen van maatschappelijk werk, nageenog niet te vinden. Zulke gezinnen kwamen alleen in Europa voor, meende men, in de U.S.A. was alles beter en zulke problemen kende men er niet. Natuurlijk werden deze reacties niet geloofd; trouwens als men doorpraatte met mensen van Diensten voor Sociale Zaken bleek het dat deze wel degelijk deze gezinnen hadden. Maar ze afzonderlijk te classificeren ging wel zeer in tegen de Amerikaanse ideologie van de gelijkheid van alle mensen en tegen de maatschappelijkwerk-ethiek en men vreesde voor stigmatisering. Voorts wist men in wezen ook weinig van hen af en waren ze op de bekende wijze, met de bekende gevolgen van meer investeren van geld („de bodemloze put”), óf ze afschrijven en uitstoten, al chronischer wordende situaties en een verborgen of openlijke ergernis voor de gemeenschap en voor vele helpers. De particuliere instellingen, de Family Service Societies, selecteerden hun cliënten te zeer naar het vermogen de hulp te kunnen aanvaarden, waarbij het spreekkamerbezoek een belangrijke toetssteen was, zodat deze gezinnen daar niet terechtkwamen, of als dit al eens gebeurde ze weer spoedig verdwenen.

Dit werd echter in de jaren vijftig anders. De gestegen welvaart, naast de problemen van de stijgende criminaliteit, in het bijzonder ook jeugdcriminaliteit, stelde de maatschappij en het maatschappelijk werk voor de vragen naar deze „verloren groepen”. Wij zien dan hier en daar de zaak in beweging komen. Interessant zijn de pogingen via de Kinderbeschermingsorganen in New York ondernomen.¹ Het meest fascinerend blijft nog altijd het werk dat in St. Paul verricht is, het Family Centered Project, dat op de volgende bladzijden verder beschreven zal worden. Het bijzondere van het Project is niet alleen dat het zich bezighoudt met de methodiek van de hulp aan probleemgezinnen, dat is slechts een fase uit het geheel, maar dat het zowel een experiment is in Community Organization als in Casework, Research en Administration.

Het boeiende en belangrijke ervan is in niet mindere mate dat het een Project is van maatschappelijk werk en het de bedoeling heeft dat de resultaten ervan door maatschappelijk werkers gebruikt zullen worden. Dit is waarschijnlijk ook de oorzaak geweest dat het klaarblijkelijk voor de Nederlandse sociologen grotendeels onleesbaar en ontoegankelijk was. Het

1 Vgl. o.m. New York City Youth Board - How they were reached 1954 - Reaching the unreached family 1958

waren Amerikaanse community organizers die begonnen zijn, caseworkers die zich ingezet hebben voor de individuele hulpverlening, researchers (deels niet als sociologen maar als onderzoekers in maatschappelijk werk opgeleid), die de resultaten van het Project aan alle kanten zijn gaan bewerken, en ten slotte beleidsmensen, die thans trachten het blijvend te incorporeren in het bestaande werk. Hierbij moet opgemerkt worden dat dit geen afzonderlijke teams zijn; de onderzoekers hebben bijna van meet af aan mee de leiding gehad en mede coördinerend gewerkt t.a.v. de verschillende participanten en specialistische groepen.

Juist vanwege deze alzijdigheid van dit onderzoeksexperiment is het Project waard in al deze fasen nader bestudeerd te worden. Wij zullen ons in dit geschrift moeten beperken en ons hoofdzakelijk bezighouden met de *methodiek van het casework met probleemgezinnen*. Het is echter wel de bedoeling de gang van het gehele Project tot op de laatste publikaties kort samen te vatten. Bij dit alles dient aangetekend te worden dat zoals het gehele Project interessant is voor iedere maatschappelijk werker in beleids- of uitvoerend werk, het methodiekexperiment niet alleen betekenis heeft voor hen die werken met probleemgezinnen maar vergezichten opent voor iedere caseworker met welke categorieën mensen hij ook werkt.

1. Het St. Paul's Project in vogelvlucht

Het begon in 1947. De „Community Council” (Sociale Raad) in St. Paul¹ was juist bezig geweest met een reorganisatie met het doel alle instellingen van sociale arbeid intenser te doen participeren in het werk van de Community Council en meer gezamenlijk plannen te ontwerpen.

De sociaal onderzoeker Bradley Buell, die omstreeks die tijd een stichting ten behoeve van maatschappelijk-werkonderzoek, de „Community Research Associates, in het leven geroepen had, bezocht St. Paul en stelde voor eens na te gaan hoeveel gezinnen in een bepaalde maand met de overheids- en particuliere instellingen in St. Paul contact hadden.

Er waren in die jaren verscheidene leidende personen in het maatschappelijk werk, die ervan overtuigd waren dat er een betere samenwerking moest zijn. Daarom leek het een gunstige situatie een experiment te wagen. Eenvoudig was dit nu echter ook weer niet. Men had de medewerking nodig van 106 overheids- en particuliere instellingen om feiten en gegevens te verzamelen over de economische en sociale noden en problemen in de sectoren van gezondheid en ziekte en van vrijetijdsbesteding, terwijl het aantal te onderzoeken bevolkingseenheden (gezinnen, echtparen, alleenstaande personen) 43 000 bedroeg. Het onderzoek, waarvoor uit een particuliere stichting fondsen beschikbaar waren gesteld, vond plaats in november 1948. De leiding was in handen van de „Planning and Research Council” en het bestuur van de „Greater St. Paul Community Chest Council”. De eerstgenoemde had toezicht te houden op de uitwerking van het onderzoek – later aangeduid als de „Family Unit Report Study”, de FURS – dat in handen was van de Research Associates die, zoals vermeld werd, zich op verzoek belastten met onderzoek in het veld van maatschappelijk en sociaal welzijn. Gelden werden verstrekt door enkele stichtingen, de Community Chest en de district overheids Sociale Dienst (County Welfare Board). Het resultaat van dit onderzoek, dat een intensieve voorbereiding vroeg, was dat men ontdekte dat 6% van de gezinnen 50% van de hulpverlening van sociale instellingen in beslag nam, maar dat er echter weinig resultaat van deze kwantiteit van bemoeiingen te zien was.

De ter onzer beschikking staande literatuur geeft helaas geen beeld op welke wijze dit onderzoek uitgevoerd werd. Wel vinden wij vermeld dat 1960 gezinnen van 3 of meer personen die 3% van de bevolking uitmaak-

¹ St. Paul, de helft van de tweelingstad Minneapolis-St Paul, ligt in de staat Minnesota en telde tijdens het begin van het Project ruim 311.000 inwoners.

ten (en 14% van alle gezinnen die op enigerlei wijze een sociale dienstverlening in de maand november 1948 ontvingen), gekenmerkt werden door aanpassingsproblemen en problemen op het gebied van de gezondheid of economische afhankelijkheid of beide (het laatste was het geval bij 1/3 van deze gezinnen). Andere opvallende kenmerken waren dat deze gezinnen reeds vele jaren hulp van instellingen kregen (37% was reeds 10 jaar of langer bij een instelling bekend en slechts 14% was minder dan 1 jaar bekend), bovendien waren er veel gecombineerde problemen (1/3 van deze gezinnen die in november 1948 overheidssteun kregen, was ook bekend bij instellingen van sociale gezondheidszorg en andere instellingen die met sociale aanpassing te maken hebben).

Er werd een nieuwe commissie gevormd om de resultaten van deze november-steekproef nader te bestuderen.

Van eind 1949–1952 werd getracht de leden van de participerende instellingen op de hoogte te stellen van de nadere resultaten van de FURS en deze werden in de kring van besturen en werkers bestudeerd en aangevuld met nieuwe gegevens, die het resultaat waren van verdere analyses van het onderzoek.

De resultaten daarvan brachten aan het licht dat verschillende instellingen gelijktijdig over langere tijdsduur met gezinnen gewerkt hadden maar dat de behandeling fragmentarisch was en op het individu gericht naar de doeleinden van de instelling, zonder contact met andere instellingen, en gericht op het symptoom, op de moeilijkheden die een of meer gezinsleden op dat ogenblik had of op de moeilijkheden die ze in hun omgeving veroorzaakten. Het werd duidelijk dat de resultaten van dit onderzoek nog maar een begin waren van het werk dat te doen stond. Eind 1952 kwam er opnieuw van een andere stichting een bedrag ter beschikking om het ingezette werk voort te zetten.

Er werd een werkgroep ingesteld die tot taak had gezamenlijk te bezien wat aan de boven beschreven situatie gedaan kon worden. Deze groep representeerde de sociale instellingen in St. Paul en was samengesteld uit caseworkers, onderzoekers, community organizers, artsen en psychiaters en functionarissen van overheidsdiensten.

In deze werkgroep werd duidelijk dat, ofschoon veel bekend was over het werken met één persoon, men eigenlijk weinig wist hoe men een gezin, waarvan de leden verschillende problemen hadden, kon bereiken en een hulp verlenen die zich over een langere tijdsduur uitstrekte.

Er was meestal contact geweest met het gezin op een moment van bijzondere moeilijkheden, maar dan was het contact vaak weer verloren gegaan. Wanneer getracht zou worden hulp te verlenen zou geprobeerd moeten worden op welke wijze men vanuit de casework-methode het gezin als geheel behandelen kon. Dit scheen gemakkelijker geformuleerd dan uitgevoerd. In de eerste plaats had men eigenlijk geen heldere voorstelling hoe deze „family centered” behandeling er uit zou zien.

Verschiedende instellingen hadden bezwaren aan zulk een experiment deel te nemen, omdat ze niet zeker waren of deze benadering wel zinvol

was, en ook omdat ze vreesden dat de eigenheid van de instelling door een nieuwe „onderneming” aangetast zou worden.

Vooraf in het particuliere maatschappelijk werk was er bezorgdheid dat deze plannen een bedreiging zouden zijn van het werk dat men tot nu toe zelfstandig verricht had. Zowel op grond hiervan als ten gevolge van het feit dat een „family centered approach” vooralsnog een hypothese was, die men niet met een gefundeerde inhoud vullen kon, kwam er veel kritiek die men niet negeren kon.

Het was duidelijk dat men om een eventueel project te doen slagen, medewerking nodig had van de voornaamste particuliere instellingen, zowel omdat deze tegelijkertijd een belangrijk deel van de gemeenschap vertegenwoordigden als om het feit dat in de praktijk zonder directe medewerking van de beleids- en uitvoerende krachten, een experiment volstrekt onuitvoerbaar was.

Ook was men van mening dat er sprake moest zijn van een proefproject op beperkte schaal.

Op grond van de eerdergenoemde gevoelens bij de instellingen kwam men tot het opzetten van de volgende organisatorische structuur, aangeduid als het Family Centered Project.

Vijf instellingen van maatschappelijk werk: de particuliere „Family Service”, het Bureau of Catholic Charities”, de „Jewish Family Service”, de „Wilder Child Guidance Clinic” en de overheidsinstelling, de „Ramsey County Welfare Board”, stelden een of meer werkers ter beschikking van het Project. Later kwamen hierbij de „School Social Workers” en het „Probation Office” (Reclassering en Justitiële Kinderbescherming). Deze werkers werden dus uitgeleend voor het Project. Ook werd door de instellingen een aantal supervisors ter beschikking gesteld voor de duur van het Project. Elke caseworker had de verantwoordelijkheid voor 20 gevallen. Men bleef deel uitmaken van de eigen instelling en daar o.a. de gezamenlijke bespreking bijwonen. De bearbeiding van de gevallen echter werd besproken met de staf van het Family Centered Project, die bestond uit een directeur, enkele onderzoekers, een coördinator en een casework-consulent. De caseworkers en supervisors werden door hun instellingen betaald, de staf van het Family Centered Project kreeg zijn honorarium uit gelden vanwege stichtingen ter beschikking gesteld, terwijl uit deze bron ook de administratieve kosten bestreden werden.

Het moge duidelijk zijn dat men bij de term Project niet moet denken aan enigerlei vorm van concentratie. De gezinnen bleven waar zij waren, uiteraard in bepaalde buurten in grotere getale voorkomend, verspreid over heel St. Paul.

Er werd niet streng vastgehouden aan de wereldbeschouwelijke scheidslijnen, door de Joodse maatschappelijk werkers b.v. werden ook niet-Joodse gezinnen geholpen.

Om het Project effectief te doen verlopen, werd er op 4 verschillende niveaus in seminars en werkgroepen gewerkt.

1 In de eerste plaats kwamen de caseworkers regelmatig bij elkaar in

een seminar onder leiding van de Projectdeskundigen. Hier kwamen de rapporten van de gesprekken en contacten op tafel, hier werden de modificaties van het casework voorgesteld en overlegd en berichtte men over de proefnemingen, wisselde men gegevens uit over „trial and error” en wetslagen, analyseerde men de achtergrond daarvan en werden nieuwe benaderingswijzen voorgesteld.

2 Daarnaast waren er ook afzonderlijke bijeenkomsten van de supervisors van de instellingen, die participeerden in het Project, waarbij later ook supervisors van andere instellingen kwamen.

Deze bijeenkomsten richtten zich op de specifieke supervisie-aspecten van het werken met probleemgezinnen en ook op de lacunes en de overlapping die er in het werk van de instellingen waren, zoals deze duidelijk werden uit de verslagen van de werkers.

De supervisors hielden zich zowel bezig met de methodiek van de supervisie in het werk met probleemgezinnen als met het zoeken naar wegen en formuleren van mogelijkheden op grond waarvan hun instellingen intern en in samenwerking met anderen het beleid zouden kunnen herzien en hun functionering effectiever zouden kunnen doen zijn ten behoeve van hun cliënten.

3 Voorts was er een werkgroep van beleidsfunctionarissen van de deelnemende instellingen. In deze groep kwam het overleg tussen de instellingen aan de orde alsook de gezamenlijke planning en coördinatie en de planning voor de research.

4 Ten slotte was er het Family Centered Committee, dat bestond uit beroepskrachten en leken, die allen een zeker aanzien in de samenleving van St. Paul genoten. Dit Committee was samengesteld door de Community Chest and Councils. Het was verantwoordelijk voor het totale beleid en voor het eventueel trachten verandering te brengen in door het Project aan het licht gekomen onjuiste organisatievormen en werkwijzen. Het was b.v. mogelijk dat een probleem van sociale gezondheidszorg door de maatschappelijk werkers was ontdekt, door de groep van de supervisors nader was geanalyseerd en met bepaalde aanbevelingen doorgezonden werd naar het Family Centered Committee, dat het bestudeerde en doorgaf aan belanghebbende instellingen.

Op deze wijze werd het Project door een veel grotere groep gedragen dan de participerende instellingen en de caseworkers; er was een steun uit de gemeenschap, terwijl deze situatie ook weer een steun betekende voor de werkers van de instellingen. Want het is wel te begrijpen dat de besturen of bepaalde beleidsfiguren daarin niet altijd volledig achter de zaak stonden en ook wel op buiten interesse voor het Project liggende gronden geparticipeerd hadden of erbij betrokken waren.

In een voortdurend proces van samenwerking en uitwisseling kreeg het Project echter de achtergrond van waaruit het positief kon functioneren. Auteurs over het Project onderstrepen dan ook terecht dat het community organization aspect ervan even belangrijk was als het casework-aspect.

De mogelijkheid om het casework-experiment met resultaat te verwerken was gelegen in het community organization proces, en de „administrative processes” die, ten dele reeds voorafgaand aan het Family Centered Project, ook gelijktijdig daarmee ontwikkeld werden.

In totaal zijn ruim 300 gezinnen onder de bemoeiingen van het Project gevallen. Welke gezinnen werden in het Project geselecteerd en hoe werden ze aan het Project toegewezen?

Oorspronkelijk kwam de helft van de gezinnen uit de proef die er in 1948 gehouden was, de andere helft van de Districtsdienst van Sociale Zaken (Ramsey County Welfare Department).

Later werden de gezinnen aangemeld bij het Project door de deelnemende instellingen. De staf van het Project beoordeelde dan of ze voor deze vorm van hulpverlening in aanmerking kwamen. De formele voorwaarde was dat er ten minste één kind in het gezin in duidelijk en actueel gevaar moest zijn, óf door delinquent gedrag óf door duidelijk geconstateerde ernstige verwaarlozing. Naast de problemen met de kinderen moesten er moeilijkheden op economisch gebied zijn of in de sector van de gezondheid. Deze criteria schenen voldoende om de gezinnen te bereiken die men bereiken wilde. In een onderzoek van 150 afgesloten gevallen bleek dat bij de helft van de gezinnen de vader afwezig was, dat bij 43% één of beide ouders één of meer echtscheidingen doorgemaakt hadden. Buitenechtelijke kinderen waren er in 45,3% van de onderzochte gezinnen, van 22% ervan waren officiële klachten over verwaarlozing ingediend. Chronische ziekten en gehandicapt zijn kwam bij 28% van de vaders voor, bij 26% van de moeders en in bijna 1/3 van de gezinnen was een chronisch ziek of gehandicapt kind.

Het gemiddelde van het aantal instellingen waar het gezin bekend was vóór het in het Project opgenomen was, bedroeg 8,8, terwijl gemiddeld een gezin 14 jaar vóór het contact met het Project zijn eerste contact met een sociale instelling had. In meer dan 2/3 van de gezinnen waren ouders of familieleden bekend bij instellingen van maatschappelijk werk. Er was veel delinquent gedrag. Bij een eerdere steekproef bleek dat van 100 gezinnen 97 kinderen van 47 gezinnen bekend waren bij de justitiële kinderbescherming (Probation Office). In 45 van deze gezinnen was er berechte misdaad geweest, hetzij van de vader of moeder of beiden. Misbruik van alcohol kwam voor in 47 van deze 100 gezinnen.

In de volgende twee hoofdstukken worden de wijze van behandeling en de methodiekaspecten van het experiment uitvoerig uiteengezet. Wij gaan hier dus niet in op deze fase van het Project.

Eind 1959 was het methodiekproject, dat in 1954 begonnen was, voltooid. De vraag was toen wat er vervolgens gebeuren moest. Was de zaak hiermede afgesloten en had het Project met het aanbieden van een methodiekrapport en een aantal onderzoeken naar het functioneren en disfunctioneren van probleemgezinnen en het resultaat van de hulp, zijn taak vervuld? Men begreep, dat dit niet het geval was.

Zoveel voortreffelijk onderzoek resulteert in voortreffelijke rapporten

die, bestudeerd of niet bestudeerd, in dossierkasten opgeborgen worden, terwijl de belanghebbende instellingen „overgaan tot de orde van de dag”. Het Family Centered Project team begreep dat de jaren van gemeenschappelijke inspanning niet op deze wijze begraven zouden mogen worden, maar ook dat een verwerking en toepassing van het verworvene niet vanzelf ging.

Dat, wilde hier iets geëffectueerd worden, de experimentatoren en onderzoekers met de samenwerkende instellingen tot een overleg zouden moeten komen, op welke wijze de resultaten van de arbeid blijvend in het werk in St. Paul geïntegreerd konden worden.

Opnieuw werd financiële steun van een stichting verworven. Het Project had bekendheid gekregen en de positieve resultaten hadden het een goodwill verschaft die ook in verdere geldelijke hulp resulteerde voor een periode van 3 jaar, waarin geëxperimenteerd moest worden met het terugvoeren van de Family Centered Project inzichten en werkwijzen naar het geheel van de maatschappelijk-werkinstellingen in St. Paul. In samenwerking met het „State Department of Public Welfare in Minnesota, dat uiterst geïnteresseerd geraakt was in de voorafgaande proefnemingen en onderzoeken, de Community Research Associates, het Ramsey County Welfare Department en het Family Centered Project, kwam men nu tot een nieuw Project, aangeduid als het „Work Reorientation Project”, welke naam later veranderd werd in „Family Rehabilitation Program”.

Dit Project heeft zich eerster instantie gericht op een verbetering van de kwaliteit van het werk van de Public Welfare. Men is van mening dat men in deze instelling het financiële probleem moet gaan zien in de totaliteit van de gezinsproblemen.

Voorts wordt getracht meer eenheid te krijgen in de werkwijze van de instellingen. Alleen wanneer deze een adequaat en vergelijkbaar systeem van hulpverlening hebben en een rapportage die niet te ver van elkander afwijkt, is het mogelijk tot gecoördineerde dienstverlening te komen en werkelijk inzicht te krijgen in de maatschappelijk werk-problemen van een stad.

Deze werkgroep heeft daartoe een „Case Planning and Classification Schedule” ontworpen, waarmee volgens een bepaalde methode de verzameling van feiten, de sociale diagnose en de planning kan verlopen en vastgesteld worden. Deze Schedule is tegelijkertijd een handleiding voor de caseworker en kan tevens een bruikbaar materiaal bieden voor het beleid.

Het principiële uitgangspunt van deze Schedule is ook weer niet de enkeling maar het gezin.

Het is dus de bedoeling dat niet slechts een klein aantal werkers van de „Public Welfare” naar bepaalde methodische grondlijnen werkt, maar ieder. Ook beperkt zich deze werkwijze niet tot de multi-problem families maar tot alle gezinnen met sociale moeilijkheden.

De Project-coördinator en de casework-medewerker trachten door middel

van de Schedule drie aspecten in het functioneren van de maatschappelijk-werkinstellingen te bestuderen.

In de eerste plaats: helpt deze systematische benadering van de problemen door middel van een onderzoek naar de sectoren van het functioneren van het gezin, de maatschappelijk werker in zijn diagnose en planning? Kan hij hierdoor sneller zien wat gebeuren of niet gebeuren moet en deskundiger helpen? Vergroot dit ook in het algemeen de deskundigheid van de werker? Welke kundigheid heeft een werker nodig om deze Schedule te hanteren?

In de tweede plaats hoopt men dat deze Schedule resultaten zal opleveren voor het beleid. Dat het op grond daarvan beter mogelijk is caseworkers bij de Public Welfare de voor hen geëigende taak te geven¹, dat de supervisors een beter medium ten behoeve van hun supervisiearbeid zullen verkrijgen en de beleidsfunctionarissen een beter inzicht in het werk en de functionering van de instelling.

Ten slotte vraagt men zich af of het gebruik van deze Schedule een basis kan bieden tot het op de hoogte stellen van de bredere gemeenschap van de problemen die er in hun midden zijn, zodat tot een betere planning en preventie gekomen kan worden.

Dit zijn de laatste gegevens van de laatste jaren van het Family Centered Project, dat, voor zover thans te zien is, in 1963 definitief afgesloten wordt. Ieder die het Project op de voet gevolgd heeft, wacht met grote belangstelling de resultaten van deze slotfase af.

Ten slotte nog een enkel woord over de onderzoeken en enkele resultaten ervan. Het is wel duidelijk dat de onderzoekers het Project van de aanvang af begeleid hebben en daarbij niet uitsluitend een passieve rol gespeeld hebben. Zij hebben te zamen met de caseworkers formuleringen opgesteld en classificaties ontworpen. Zij hebben de resultaten van de verkregen inzichten zo geformuleerd dat het beleid hierdoor in staat was tot de volgende stap over te gaan. Het was hun eraan gelegen rapporten uit te brengen die niet alleen objectief vaststelden hoe de situatie was, maar die ook konden resulteren in verbetering van de situatie. Naar het ons voorkomt is het St. Paul's Project zo gezien een van de fraaiste stalen van een consequent doorgevoerde action research. Het weergeven van alle inzichten die verworven zijn, zou een apart geschrift vragen.

Wij willen ter afsluiting van de beschrijving van het Project slechts enkele aspecten van onderzoek en verkregen inzichten vermelden.

Het lag voor de hand dat, nadat men een werkschrijving ten behoeve van de selectie van multi-problem-gezinnen geformuleerd had, zodat men op grond daarvan kon gaan selecteren en experimenteren met hulpverlening, er in de eerste plaats behoefte gevoeld werd na te gaan welke de problemen van de multi-problem families, wetenschappelijk gezien, waren.

1 Volgens na het schrijven van dit geschrift verkregen informatie heeft men sindsdien de Classification Schedule omgewerkt, zodat deze ook bruikbaar is voor particuliere instellingen.

In 1958 zag een publikatie dienaangaande het licht onder de titel „Families in Trouble”. Hierin werden gegevens vermeld van een onderzoek op 100 Project-gezinnen. Uitgegaan werd van de gezinsstructuur en het functioneren van het gezin.

Het onderzoekschema dat men hiertoe opstelde vertoont verwantschap met het schema van de sociale diagnose van het methodiekexperiment, dat in het volgende hoofdstuk besproken wordt. Het is in de Appendix toegevoegd, evenals een voorbeeld, hoe dit schema gehanteerd werd.¹ Hoewel het niet in de bedoeling ligt de resultaten van de verschillende onderzoeken uitvoerig weer te geven, kunnen wij ons toch niet weerhouden enkele gegevens hier te vermelden.

Probleemgezinnen vertonen in grote mate een tekort aan wat aangeduid wordt als gezinscohesie (family cohesivness), gezinssolidariteit. Het gebroken gezin, waarvan in het algemeen aangenomen wordt dat het een bron is van moeilijkheden, gaf in dit onderzoek een tegengesteld beeld, hier was het sociaal functioneren beter dan daar waar de ouders bij elkaar waren. Dit wordt verklaard uit het feit dat er in deze gezinnen ook in hoge mate spanningen in het huwelijk zijn die de gezinssituatie compliceren; is een der ouders afwezig dan vermindert dit de algemene stress en geeft het de mogelijkheid tot verbetering van functioneren in andere sectoren van het gezinsleven. Tekort aan gezinscohesie hing meestal samen met een slechte totale functionering van het gezin en een veelvuldig voorkomen van gedragsmoeilijkheden.

Het „acting out” gedrag van de vrouw was voor het gezin schadelijker dan dat van de man, die meestal buitenshuis zijn moeilijkheden afreageerde, terwijl de vrouw zich tegen de gezinsleden richtte. Het gedrag van de man in dezen droeg echter wel bij tot huwelijksmoeilijkheden, wat niet het geval was bij het afreageren van de vrouw, dat meestal plaatsvond als de man afwezig was.

Misbruik van alcohol, een veel voorkomende vorm van „acting out” gedrag, hing wel samen met tekort aan gezinssolidariteit, huwelijksconflicten, financiële moeilijkheden en crimineel gedrag van de volwassenen, was echter negatief gecorreleerd tot geestesziekte; er waren minder geestesziekten bij de alcoholisten dan bij de niet-alcoholisten.

Ook werd geen verband gevonden tussen een betere woningsituatie en aangepaster gedrag wat betreft kinderen. De gegevens leidden er zelfs toe in de woningprojecten een hoger voorkomen van jeugddelinquentie te constateren dan bij de gezinnen die slechtere behuizing hadden. De verklaring hiervoor was dat er voor de kinderen die kortelings uit slumareas naar woningprojecten overgegaan waren geen voldoende aanleiding was in deze nieuwe omgeving hun delinquent gedrag op te geven. De hogere delinquentie zou misschien ook zo verklaard kunnen worden dat deze verplaatsing de aanpassingsmoeilijkheden versterkte. Deze veronderstelling treffen we echter niet in het rapport aan. I.a.v. de huishouding werd

1 Zie appendix A, B en C.

o.m. geconstateerd dat er geen verband lag tussen hogere inkomens en goede verzorging van het huishouden. Wel scheen het niveau van de verzorging van het huis af te nemen met de grootte van het gezin.

Gezinnen waar een sterkere cohesie aanwezig was, konden beter werken met de Family Centered Project maatschappelijk werker dan die waar dit niet het geval was.

Een contact met een instelling van maatschappelijk werk zeer kort na het huwelijk correleerde met een groot aantal problemen.

Deze studie hield zich ook bezig met de vraag naar de samenhang tussen de gevonden sociale kenmerken en het resultaat van de behandeling. Weliswaar werden de conclusies dienaangaande gezien als materiaal dat in zekere zin een hypothetisch karakter droeg en dat nog verder getest moest worden.

Als voorlopige resultaten gaf men echter aan dat een goede gezinscohesie, een positieve huwelijksverhouding en een positieve benadering van de maatschappelijk werker en de hulpbronnen in de gemeenschap, meestal wezen naar een positief resultaat in de hulp

Vroege contacten met instellingen, in het bijzonder een korte tijdsperiode tussen huwelijkssluiting en een contact met de Public Welfare, bleken een ongunstig voorteken te zijn.

„Emotional disorders” van de moeder waren een ernstige handicap in de hulpverlening, terwijl ook berechte misdaad van ouders negatief gecorreleerd was met gunstige hulpverleningsresultaten. Wanneer er echter een misdaad tegen een van de gezinsleden geweest was, was er van meer verandering ten goede sprake. Dit werd toegeschreven aan het feit, dat een der leden het gezin definitief verliet of er plotselinge verbetering van de huwelijksverhouding ontstond en daardoor grotere gezinscohesie.

Er was weinig verband tussen het aantal sectoren van dysfunctioneren en het resultaat van de hulp. Deze hing meer af van de soort problemen en de intensiteit daarvan.

Hoewel dit onderzoek dus veel boeiende gegevens bood om het probleemgezin beter te begrijpen, onderstreepte men zelf voortdurend dat hierin omtrent het ontstaan van deze problemen, omtrent de dieper liggende oorzaken, nog weinig vastgesteld kon worden. Het beoordelen van het functioneren van het gezin is een beoordeling naar symptomen. Desondanks was hier reeds zeer veel materiaal voor verder onderzoek geboden. In een onderzoek, in 1959 gepubliceerd in „Patterns of Family Centered Treatment”, werden de methode van hulpverlening en het effect daarvan op het gezin bestudeerd. In een later hoofdstuk komen wij hierop kort terug. In dat zelfde jaar werd een uitvoeriger en nader gedocumenteerd onderzoek (op 150 gezinnen) naar gezinsfunctionering en resultaten van het Project gegeven in de publikatie „Patterns of Change in Problem Families”.

Wij vermelden uit deze studie t.a.v. de resultaten van het Project de volgende gegevens. In 65,3% van de gezinnen was verbetering in verschillende sectoren van sociaal functioneren te constateren, 18,7% gaf geen

verandering te zien, in 17% was er achteruitgang. Verbetering gedurende de sociale behandeling scheen meer plaats te vinden in de sector van de ernstige problemen dan in die van minder ernstige aard. In een follow-up studie op 55 gevallen die door het Project behandeld waren, kon geconstateerd worden dat vooruitgang, die plaatsgevonden had tijdens de behandeling, 2 jaar na de afsluiting ervan gebleven was.

Ten slotte vermelden wij de publikatie „Measuring Family Functioning” 1960, waarin de resultaten van de vorige onderzoeken uitgewerkt en bewerkt werden tot een apparaat, waarmee men in eventueel volgende projecten van onderzoek naar gezinnen in het algemeen, het sociaal functioneren daarvan vast kon stellen. Dit onderzoek bood o.m. de mogelijkheid om te komen tot de Case Planning and Classification Schedule.

Behalve deze fundamentele onderzoeken zijn er nog een aantal deelonderzoeken geweest op speciale facetten van het materiaal. Voor de titels hiervan zij verwezen naar de literatuurlijst.

2. Algemene uitgangspunten van het casework-methodiek-experiment

Het onderzoek naar de efficiency van het maatschappelijk werk in St. Paul deed, zoals wij reeds zagen, de onderzoekers al spoedig belanden bij de groep van 6% die 50% van de dienstverleningen ontving; „meervoudige” dienstverlening aan „meervoudige” probleemgezinnen. Waarbij overigens niet gezegd mag worden dat alle tot deze 6% behorende gezinnen tot de categorie multi-problem families gerekend moet worden.

In het vorige hoofdstuk is al even aangegeven dat men een operationele omschrijving vond ten behoeve van de selectie voor het Project en is tevens aangegeven dat de onderzoekers achteraf vast konden stellen dat de criteria van „een of meer kinderen onder de 18 jaar in „duidelijk en actueel gevaar” door verwaarlozing of delinquent gedragen moeilijkheden in één der overige sectoren van de gezinsfunctionering” juist waren geweest om die gezinnen te bereiken die men bereiken wilde. Het begrip „gezinsfunctionering” is een van de denkwijzen door het Project ontwikkeld. Wij komen daarop in dit hoofdstuk nog terug.

Van de gang van het methodiekexperiment wordt in het Casework Notebook en in enkele andere publikaties van de Projectstaf rekenschap gegeven. Wij geven in het vervolg een samenvatting van de inhoud van dit geschrift, aangevuld met en gemodificeerd naar latere, kortere publikaties en enkele gegevens door particuliere correspondentie verkregen.

De vertaling en bewerking van het Casework Notebook vindt men, zoals in het Voorwoord aangegeven werd, in het Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk van 6 januari 1962 tot juli 1963 en in de daaropvolgende afzonderlijke publikatie onder de titel „Het avontuur in St. Paul”. Het was niet een zucht naar romantiek onzerzijds om deze vertaling deze titel mee te geven, het was een weerspiegeling van de gevoelens van de werkers van dit Project, zoals wij die o.m. aantreffen bij ons bezoek aan St. Paul in 1955, maar die ook te beluisteren is in verschillende publikaties. Niet alleen het feit dat deze gezinnen nu een doelbewuste aandacht kregen was naar het gevoel van de maatschappelijk werkers in het Project een novum, maar in niet mindere mate de situatie dat men de casework-methode zoals die zich, althans in veel publikaties en in de praktijk van veel instellingen, ontwikkeld hadden, moest gaan herzien en modificeren, maakte dat de werkers zich enerzijds onzeker voelden, anderzijds deze situatie als een uitdaging beleefden. Een uitdaging zowel aan hun eigen deskundigheid als aan veel ervaren caseworkers, die deze gezinnen terzijde lieten omdat ze naar ze zeiden niet geholpen wensten te worden en daarom niet te helpen waren. Maar deze kring van pioniers had het ver-

moeden dat die caseworkers wel wat dogmatisch geworden waren en dat het hoog tijd werd de beproefde methoden opnieuw te toetsen en zo nodig te herzien.

Wanneer Beulah Compton in 1961¹ terugziet op wat in die worsteling van ruim 4 jaren aan veronderstellingen bevestigd en inzichten verworven is, geeft zij daarvoor de volgende algemene gezichtspunten aan:

- 1 Het is noodzakelijk vanuit het maatschappelijk werk die gezinnen te benaderen die vanuit zichzelf niet om hulp vragen.
- 2 Het is belangrijk te trachten het gehele gezin te bereiken.
- 3 Het is noodzakelijk dat instellingen samenwerken ten behoeve van deze gezinnen.
- 4 Het is noodzakelijk dat één werker de centrale figuur ten behoeve van de diagnose van en de hulpverlening aan het gezin is en optreedt als contactpersoon met andere instellingen en t.a.v. andere hulpbronnen van de gemeenschap.
- 5 Men moet trachten de positieve mogelijkheden van het gezin te ontdekken en te versterken.

Wij willen deze gezichtspunten wat uitvoeriger toelichten.

Ad 1 De werkers van het Family Centered Project hebben ontdekt dat het mogelijk is contact te krijgen en een relatie op te bouwen met ernstige probleemgezinnen, zelfs al waren deze in het begin zeer afwerend. Zij hebben ontdekt dat de uitzichtloosheid van de situatie en de negatieve ervaring met de maatschappij en met maatschappelijk-werkingstellingen bij hen vaak een grote weerstand tegen elk contact in het leven geroepen hebben, maar dat wanneer met volharding en zonder agressie een echt menselijke benadering gezocht werd, veel cliënten daar graag op reagerden. Uit zichzelf kunnen deze mensen vaak geen positief gebruik meer maken van de hulpbronnen van de maatschappij, ze proberen alleen nog maar van de maatschappij te halen wat ervan te halen valt. Maar als iemand op de wijze zoals eerder aangegeven is tracht hen te bereiken, is er een heel stuk maatschappelijk werk mogelijk. De werker heeft wel een hoge frustratie-tolerantie nodig tegen openlijke of bedekte agressie en afweer, maar als het hem gelukt op agressie niet met agressie te reageren maar te blijven uitgaan naar het gezin en zijn noden, was het meestal de cliënten niet mogelijk hun weerstand te handhaven. Openlijke agressie is er trouwens niet veel geweest, de afweer werd vaker gedemonstreerd in het niet thuis zijn, vergeten van afspraken en dergelijke, voor iedere maatschappelijk werker bekende symptomen van negatieve gevoelens of ambivalentie. Nu gebleken is dat deze gezinnen voor het merendeel wel te bereiken zijn mag het maatschappelijk werk zich echter niet aan zijn verantwoordelijkheid voor deze cliënten onttrekken maar is hulp bieden een noodzaak.

Ad 2 Het werken met het hele gezin is een van de interessantste ontwikkelingen, in het Project beproefd en onderzocht. Deze trend is niet geheel

1 The Family Centered Project, St. Paul 1961 (stencil), pag. 4.

nieuw in het Amerikaans social casework, maar men kan toch wel zeggen dat het Family Centered Project er veel toe bijgedragen heeft dat deze benaderingswijze thans ook elders onderzocht wordt en in de toekomst een grotere rol zal gaan spelen in het casework.

Begrijpelijkerwijze voelden de caseworkers zich eerst erg onzeker over deze benaderingswijze, daar zij krachtens hun training en vroeger werk hoofdzakelijk gewend waren aan contact met één gezinslid op een bepaalde tijd. Bovendien ging dit bereiken van het gezin gepaard met het gebruik van huisbezoek, hetgeen toch wel vele jaren – overigens heel begrijpelijk – het stiefkind van de Amerikaanse caseworker geweest was.

Om behoeve van een gezinsdiagnose werd een schema opgesteld, dat herhaaldelijk uitgetest en herhaaldelijk herzien de vorm kreeg zoals die hieronder aangegeven is.

Schema voor een sociale diagnose

I OORZAKEN VAN CONTACTNAME

Waarom bieden wij dit gezin hulp?

A Welk gedrag of welk mislukken in het sociaal functioneren geeft ons het recht en de verantwoordelijkheid om ons in deze problemen te begeven (gevaaren voor de kinderen, risico van het uiteenvallen van het gezin, etc.)?

B Wat is er vóór het contact met het Family Centered Project geprobeerd aan hulp en hoe zijn de reacties van het gezin geweest?

II GEZINSPROFIEL

N.B. Vermeld in iedere rubriek houding en gevoelens in samenhang met gedragingen.

Omschrijf de positieve krachten even zorgvuldig als de negatieve aspecten.

A Huis en huishouding

1 Materiële voorzieningen (uiterlijk van het huis, buurt, indeling (slaap-, bad-, kookgelegenheden)).

2 Niveau van huishouding (ordelijkheid, huishoudelijk beleid, samenstelling van de maaltijden en wijze waarop deze genuttigd worden)

B Economische gang van zaken

1 Bronnen en omvang van de inkomsten van het gezin (salaris, ondersteuning, verzekeringen etc.).

2 Werksituatie (aard en gang van zaken in het werk, arbeidsvreugde, spanningen, frustraties, etc.)

3 Financieel beheer (is het inkomen adequaat, hoe wordt het geld beheerd, wie beheert het, prioriteiten van besteding, schulden, etc.).

C Sociale activiteiten

1 Informele betrekkingen (aard van de contacten met familieleden, vrienden in de buurt en daarbuiten, ontspanningsactiviteiten, etc.).

2 Formele contacten en sociale status (lidmaatschap van kerk, clubs, verenigingen, vakorganisatie, de gevoelens van het gezin over zijn sociale status, etc.).

D Gewoonten op het gebied van de gezondheid

1 Problemen op gebied van gezondheid en ziekte.

2 Gewoonten ten aanzien van de gezondheid (hoe lost het gezin de problemen op het gebied van ziekte en gezondheid op en hoe beschouwt het de gezondheid van zijn leden?).

E Verzorging en opvoeding van de kinderen

1 Lichamelijke verzorging (voeding, kleding, hygiëne, etc.).

2 Opvoedingsmethoden (opvattingen hoe kinderen zich moeten gedragen: welke dingen die de kinderen doen, worden door de ouders gewaardeerd, wie uit deze waardering, welk gedrag wordt afgekeurd, door wie en op welke wijze wordt de naleving van verboden afgedwongen, hebben de ouders een vaste lijn in hun opvoeding en werken ze samen?).

F Samenhang in het gezin en emotioneel klimaat in het huis

1 Echte relatie (verleden, tegenwoordige toestand, hechtheid, conflicten, buitenechtelijke verhoudingen).

2 Verhouding tussen ouders en kinderen (met een korte schets van de geschiedenis van het gezin).

3 Verhouding tussen de kinderen onderling.

4 Gezinssolidariteit (graad van gezinssamenhang, overeenkomsten en verschillen in maatstaven en inzichten, die oorzaken zijn van eenheid of verdeeldheid, b.v. in hoeverre stemmen de ouders overeen ten aanzien van wat juist of onjuist is voor de kinderen, welke dingen doet het gezin samen, b.v. ontspanning, maaltijden, etc.).

G Individueel gedrag en aanpassing

Beschrijf de individuele gezinsleden in afzonderlijke paragrafen, beginnend bij de ouders, vervolgens de kinderen naar leeftijd en ten slotte andere personen in het gezin. Geef een korte schets van hun uiterlijk, van persoon en gedrag, uittreksel uit schoolrapporten, samenvattingen uit psychiatrische rapporten, testresultaten, verbalen van de politie of rapporten van de reclasseringsambtenaar, met uw eigen waarneming van mogelijkheden en beperkingen van de desbetreffende personen. Hoe functioneert het individu in zijn verschillende rollen, b.v. de man als vader,

C Welke elementen in onze lening op uitvoerend niveau be-
 waardevol? nee in dat hij, tenzij op juridische
 Zoals men ziet staan hier de gezet van een andere werker met het
 interactie en de relatie van het contactpersoon tussen het gezin en
 gezinsfunctioneren, voorop en w
 aan de orde gesteld. Op zichzelf leerd in caseconferenties, waarbij
 eerst te proberen de totaliteit te ject meestal de taak als bijeenroe-
 acties, voor men de afzonderlijk p zich nam. Veel moeite werd ge-
 Eén van de aspecten, voortvloei en te doen had (ook de instellingen
 zinsbehandeling, was het voortdu dat het veilig stellen van het gezin
 er nog waren een gezin bij elkaaan veel „specialisten” ook werke-
 kinderen een belangrijke aanleidi
 ject was het toch niet *child centered* ook andere belangrijke gevolgen
 de diagnostische waarde van het er sprake gekomen.
 en de achtergrond van het gezin van de positieve mogelijkheid van
 wanneer het ook maar enigszins end maar is in feite vaak een ver-
 een gezin te wekken het kind dast, zelfs als het volgens de regelen
 kan dan in welk pleeggezin of in begrijpen. Uiteraard kijkt men bij
 Terwijl men er daarenboven van iar het probleem of de problemen.
 tieve mogelijkheden in de gezinne werk gedurende zijn ontwikkeling
 of zelfs ook het maatschappelijk unde beïnvloed geweest is. De arts
 Ad 3/4 De gerichtheid op het gewan de patiënt, daarom is zijn be-
 werker als bemiddelaar sproot mel van de mens. Hoe bezwaarlijk het
 gen van de bestaande gang van za op deze wijze ook in deze kring
 gezinnen nooit contact met insten discipline in een andere over te
 hadden vaak meer dan goed voor zonder duidelijk als we de belevin-
 werk: John, die spijbelde, was man de casuïstiek zelf bestuderen De
 aanraking geweest, Mary, die reeëbook niet nalaten er telkens weer
 met de equivalent van ten onzent ten sociale mogelijkheden van een
 voor de Kinderbescherming, de o beoordelen kunnen, maar dat wij
 steund werden, met de Public W sociale, gezonde en positieve aspec-
 haar huwelijksmoeilijkheden met adruk op dat in de bestaande rap-
 naast dan nog contact met artsen, oelijkheid vaak weinig te vinden is,
 enz. genoemd moet worden. ijls bedolven en overdekt zijn door
 Het Casework Notebook merkt zeet de taak van de werker is zich als
 die zoveel in het leven ontbeerd hgraven om de latente krachten in het
 „specialisaties van het maatschappi ze met het gezin samen productief
 zij middels het algemeen maatscha
 van het maatschappelijk werk als geeft ook de verdienste dat het de
 Een sanering van deze situatie vraat licht stelt en de werker helpt daar-
 veaus. In de eerste plaats moeten de
 vidualisme op te geven en een stul uitwerking en toepassing van deze
 moeten ook de uitvoerende werker zien worden. Men dient zich daar-
 De caseworker van het Family Cenwas dat al deze methodiekaspecten
 aanwezig waren.

C Welke elementen in onze samenwerking ervaart het gezin als niet waardevol?

Zoals men ziet staan hier de gezinssituatie, het gezinsklimaat, de gezinsinteractie en de relatie van het gezin met de buitenwereld, kortom het gezinsfunctioneren, voorop en worden de afzonderlijke leden eerst daarna aan de orde gesteld. Op zichzelf was het een oefening voor de werkers eerst te proberen de totaliteit te zien en aandacht te geven aan de interacties, voor men de afzonderlijke bestanddelen ging analyseren.

Eén van de aspecten, voortvloeiend uit het de nadruk leggen op een gezinsbehandeling, was het voortdurend zoeken naar alle mogelijkheden die er nog waren een gezin bij elkaar te houden; hoewel het welzijn van de kinderen een belangrijke aanleiding vormde voor de arbeid van het Project was het toch niet *child centered* maar *family centered*. Dit niet vanwege de diagnostische waarde van het zien van de problemen van de kinderen en de achtergrond van het gezinsmilieu, maar vanuit de wetenschap dat wanneer het ook maar enigszins mogelijk was de positieve krachten in een gezin te wekken het kind daar oneindig veel beter geholpen worden kan dan in welk pleeggezin of inrichting.

Terwijl men er daarenboven van overtuigd raakte dat er veel meer positieve mogelijkheden in de gezinnen aanwezig waren dan de gemeenschap of zelfs ook het maatschappelijk werk ooit had vermoed.

Ad 3/4 De gerichtheid op het gezin als geheel met één maatschappelijk werker als bemiddelaar sproot mede voort uit de veelal negatieve ervaringen van de bestaande gang van zaken. Het was immers niet zo dat deze gezinnen nooit contact met instellingen gehad hadden, integendeel, ze hadden vaak meer dan goed voor hen was ervaring met maatschappelijk werk: John, die spijbelde, was met de schoolmaatschappelijk werker in aanraking geweest, Mary, die reeds een promiscue gedrag ging vertonen met de equivalent van ten onzent de maatschappelijk werker bij de Raad voor de Kinderbescherming, de ouders, die herhaaldelijk financieel gesteund werden, met de Public Welfare (Sociale Dienst), de vrouw met haar huwelijksmoeilijkheden met de Family Service Society, enz. Waarnaast dan nog contact met artsen, onderwijzers, woningprojectbeheerders, enz. genoemd moet worden.

Het Casework Notebook merkt zeer puntig op dat men van deze cliënten, die zoveel in het leven ontbeerd hebben, niet kon verwachten dat zij de „specialisaties van het maatschappelijk werk kunnen begrijpen alvorens zij middels het algemeen maatschappelijk werk begrip gekregen hebben van het maatschappelijk werk als geheel”.¹

Een sanering van deze situatie vraagt samenwerking op verschillende niveaus. In de eerste plaats moeten de instellingen bereid zijn een stuk individualisme op te geven en een stuk beleid te bundelen. Maar daarnaast moeten ook de uitvoerende werkers met elkaar samenwerken.

De caseworker van het Family Centered Project werd na onderling over-

1 Het avontuur in St Paul, Hfdst XVIII.

leg als de coördinator van de hulpverlening op uitvoerend niveau beschouwd en de instellingen stemden ermee in dat hij, tenzij op juridische en/of andere dringende gronden contact van een andere werker met het gezin onontkoombaar was, de enige contactpersoon tussen het gezin en de instellingen zou zijn.

De samenwerking werd voorts geëffectueerd in caseconferenties, waarbij de werker van het Family Centered Project meestal de taak als bijeenroeper en als leider van de besprekingen op zich nam. Veel moeite werd genomen *iedere* instelling die met het gezin te doen had (ook de instellingen van gezondheidszorg) uit te nodigen, zodat het veilig stellen van het gezin tegen de helaas gebruikelijke invasie van veel „specialisten” ook werkelijk bereikt kon worden.

Dat de samenwerking op beleidsniveau ook andere belangrijke gevolgen had, is reeds in het vorige hoofdstuk ter sprake gekomen.

Ad 5 Het zoeken naar en versterken van de positieve mogelijkheid van het gezin lijkt eigenlijk zo vanzelfsprekend maar is in feite vaak een verwaarloosd aspect in het helpen geweest, zelfs als het volgens de regelen van het casework verliep. Dit is wel te begrijpen. Uiteraard kijkt men bij een verzoek om hulpverlening eerst naar het probleem of de problemen. Daar komt bij dat het maatschappelijk werk gedurende zijn ontwikkeling in allerlei opzichten door de geneeskunde beïnvloed geweest is. De arts heeft te maken met het ziekteproces van de patiënt, daarom is zijn belangrijkste gerichtheid op het zieke deel van de mens. Hoe bezwaarlijk het kan zijn een denkwijze (die overigens op deze wijze ook in deze kring reeds lang aangevochten is) vanuit één discipline in een andere over te planten, wordt ons nog eens in het bijzonder duidelijk als we de belevingen van de caseworkers uit St. Paul aan de casuïstiek zelf bestuderen. De werkers kunnen in het Casework Notebook niet nalaten er telkens weer op te hameren dat wij de menselijke en sociale mogelijkheden van een gezin onmogelijk naar zijn pathologie beoordelen kunnen, maar dat wij er voortdurend op uit moeten zijn de sociale, gezonde en positieve aspecten te ontdekken. Zij wijzen er met nadruk op dat in de bestaande rapporten van instellingen van deze mogelijkheden vaak weinig te vinden is, dat de positieve mogelijkheden dikwijls bedolven en overdekt zijn door een hoop sociale pathologie en dat het de taak van de werker is zich als het ware door die pathologie heen te graven om de latente krachten in het gezin te ontdekken, ze aan te boren en ze met het gezin samen productief te gaan maken.

Het schema van de gezinsdiagnose heeft ook de verdienste dat het de sector van positief functioneren in het licht stelt en de werker helpt daarmee voortdurend bezig te zijn.

In het volgende hoofdstuk zullen de uitwerking en toepassing van deze uitgangspunten nader onder ogen gezien worden. Men dient zich daarbij wel te realiseren dat het niet zo was dat al deze methodiekaspecten van meet af aan in de hulpverlening aanwezig waren.

Slechts de gedachte van het als maatschappelijk werker zelf initiatief ne-

men, het op het gezin gericht zijn en het coördineren van hulpverlening waren beginselen, die de participanten van het Project als werkprincipe duidelijk voor ogen stonden. Hoe ze uitgewerkt moesten worden en welke nieuwe inzichten men zou verkrijgen en moeten omzetten tot nieuwe werkprincipes was voor ieder nog geheel onbekend.

3. Op welke wijzen werden de methodische gezichtspunten gerealiseerd?

Het is noodzakelijk behalve in de methodische uitgangspunten zich ook nader te verdiepen in wat wel aangeduid werd als de „technieken”, en in de realisering van meer gedetailleerde gezichtspunten die in het Project beproefd werden.

Met technieken bedoelen wij de kleinere handelingseenheden in het raam van de eerder genoemde uitgangspunten, die een uitwerking en differentiatie daarvan beogen.

Opnieuw willen wij een door ons enigszins bewerkte opsomming uit de eerder genoemde publikatie van mrs. Compton¹ gebruiken als uitgangspunt van onze daaropvolgende beschouwingen.

Wij komen dan tot onderstaande praktische gezichtspunten en benaderingswijzen.

1 In het eerste contact moet het doel van de contactname duidelijk aangegeven worden en ook later dient alle vaagheid zoveel mogelijk vermeden te worden.

2 In het begin dient men, om zijn nuttigheidswaarde te bewijzen, tastbare dienstverleningen te geven.

3 Er moeten samen met het gezin een of enkele zaken vastgesteld worden, die men het eerst aanpakken zal.

4 Men dient te zoeken naar mogelijkheden om wat er nog in het gezin aan hoop en verwachting over is te ontdekken en te gebruiken.

5 Men moet trachten het gezin te helpen „vaardigheden in maatschappelijk verkeer” (social skills) te verkrijgen.

6 Gezag kan op een positieve wijze gebruikt worden.

7 Er moet geprobeerd worden het gehele gezin in het gesprek te betrekken; inzonderheid dient aan de vaders aandacht geschonken te worden. Een beweeglijke hantering van de gespreksvoering is tot dit alles noodzakelijk.

8 Het gezin moet geholpen worden weer contact met de gemeenschap te krijgen en van de hulpbronnen daarvan gebruik te maken.

9 Men moet wegen vinden de hulpbronnen van de gemeenschap ten behoeve van het gezin aan te wenden.

10 De cliënt moet betrokken worden in de beoordeling van zijn slagen en falen.

Op al deze punten willen wij thans uitvoeriger ingaan.

1 Compton, pag 4 v.v

Ad 1 In het eerste contact moet het doel van de contactname duidelijk aangegeven worden en ook later dient alle vaagheid zoveel mogelijk vermeden te worden.

Een van de grote moeilijkheden die de werkers van het Project onder ogen te zien hadden, was het probleem van de contactname met cliënten die niet alleen niet om hulp gevraagd hadden maar bovendien dikwijls op grond van vroegere ervaring zeer afwerend waren t a.v. elk hulp bieden. Afgezien van de vragen betreffende de gevoelens van de werker zelf, die in het volgende hoofdstuk bezien worden, waren er een aantal technische aspecten zoals de vraag: hoe motiveer ik het doel van mijn komst t.a.v. het gezin. Elke veroordelende houding t a.v. misstanden in het gezin zou agressie oproepen en relatie maken bemoeilijken. Men meende dat men eerst een relatie opgebouwd zou moeten hebben alvorens men met het gezin de deficiënte aspecten van de gezinsfunctionering onder ogen kon zien. En men vreesde bovendien dat men weer terug zou vallen in een houding van het maatschappelijk werk van een vroegere fase, van bestraffing en veroordeling, eventueel dreiging met maatregelen; men wilde dit echter tot elke prijs vermijden.

Het gevolg hiervan was dat veel maatschappelijk werkers in het begin bijzonder vaag waren met het aangeven van de reden van hun contactname, en wel van „moeilijkheden” die het gezin zou hebben spraken, maar deze niet verder verduidelijkten. Het bleek echter al spoedig dat ook dit zeer bedreigend was vóór het gezin. Bovendien dat juist die vaagheid allerlei verweer ocriep en daardoor het opbouwen van een relatie ook uitermate bemoeilijkte. Na voorzichtig uittesten werd ontdekt dat het heel duidelijk zeggen waarom men kwam, ook al moest men daarbij allerlei voor het gezin onaangename zaken bij name noemen, veel minder schadelijk was voor de contactlegging dan men gedacht had, deze integendeel eerder bevorderde. Het belangrijke was dat men daarbij – hetgeen lang niet altijd gemakkelijk was – elke formulering of toon van misprijzen of dreiging uit zijn spreken moest weren en als het ware alleen een constateren van feiten moest geven op grond waarvan er in het gezin toch wel allerlei onaangename situaties waren en zouden kunnen ontstaan. Bij dit uitspreken moest bovendien duidelijk worden de positieve houding van de maatschappelijk werker t a.v. de cliënten en hun problemen en de bereidheid te helpen.

Geen vaagheid dus maar concreetheid, echter in solidariteit met het gezin. Op deze wijze hadden de caseworkers het gesprekstechnisch beginsel van het confronteren met de realiteit ten behoeve van deze gezinnen opnieuw te leren

Uiteraard bleef het dan niet bij deze vaststelling alleen en bij het tot uitdrukking brengen van het meeleven van de caseworker maar ook werd de verwachting uitgesproken dat er veranderingen ten goede konden komen.

Ook hierbij was het weer zaak elke moraliserende toon te vermijden en bovendien geen valse verwachtingen te wekken maar met warmte en over-

tuiging op een wijze, niet te ver van de werkelijkheid van de cliënt afstaand, dit perspectief te bieden.

Ad 2. In het begin dient men, om zijn nuttigheidswaarde te bewijzen, tastbare dienstverleningen te geven.

Op welke wijze kon men duidelijk maken dat men werkelijk hielp? Woorden zeiden in deze gezinnen niet veel, ze hadden ze al zo dikwijls gehoord. De maatschappelijk werker zat ook hier weer opnieuw met de moeilijkheden van het verleden, zowel t.a.v. de situatie van de cliënten als van zijn eigen houding. Materiële hulpverlening maakt afhankelijk, en men kan cliënten alleen tot zelfstandigheid brengen als ze zelf ook zoveel mogelijk doen. Men vreesde door voor Sinterklaas te spelen de cliënt nog verder van huis te brengen. Men vergat daarbij dat voor deze mensen, die zoveel ontbeerd hadden en zozeer gefaald, vaak ook in eigen ogen, hoewel ze dit meermalen overdekten, die zozeer door de maatschappij afgevoelen waren, dikwijls een veel duidelijker bewijs nodig was dat de maatschappelijk werker in hen geïnteresseerd was dan alleen woorden. Men zou de situatie kunnen vergelijken met de contactname met kinderen in psychotherapie en casework waar het concrete snoepje of stuk speelgoed een tastbaar teken is dat de volwassenen echt om hen geven en dat daardoor ook bijdraagt tot relatie-opbouw.¹ De maatschappelijk werkers hadden aan deze wantrouwende gezinnen eenvoudig wat zij zelf aangaven als hun nuttigheidswaarde te demonstrenen, hetgeen echter voor deze cliënten veel meer inhield, nl. het symbool dat de maatschappelijk werker echt „voor hen voelde” en alles doen wilde om hen te helpen. Zo begonnen de werkers van het Project dikwijls met het bewijzen van kleine diensten aan de gezinnen, wat in het casework met doorsnee cliënten terecht niet als een juiste techniek geacht kan worden.

De verslagen vermeldden b.v. van het een moeder in de auto meenemen naar een polikliniek omdat zij er uit zichzelf niet toe kwam of het een vader helpen met problemen van zijn inkomstenbelasting. Het bleek dat deze soort dienstverlening niet de afhankelijkheid bevorderde zoals veelal gevreesd was, maar dat de cliënten zodra zij zich innerlijk iets sterker voelden ook duidelijk beseften dat zij nu geen aanspraak meer op dit soort hulp behoeften te maken maar dergelijke zaken zelf konden regelen.

Ad 3. Er moeten samen met het gezin een of enkele zaken vastgesteld worden die men het eerst aanpakken zal

Hoewel de begincontacten duidelijk het doel hadden diagnostisch materiaal te verzamelen en tot het tot stand komen van een relatie bij te dragen, moest ook reeds spoedig onder ogen gezien worden in welke richting men werken wilde, welke problemen men het eerst zou aanpakken. Hier-

1 Vgl. Anna Freud - De Psycho-Analytische Behandeling van kinderen. Ned. vert. Amsterdam 1950. Hfdst. 1, pag. 25 v v

bij kwam opnieuw de moeilijkheid, veroorzaakt door het feit dat het gezin de maatschappelijk werker niet uitgenodigd had, naar voren. Bovendien was er niet één probleem maar een gehele problemenkluwen, die het gezin gevangen hield in zijn moeilijkheden. In het Project werd wel geprobeerd het gezin te vragen wat het wenste, de antwoorden die men kreeg bewezen dat dit een foute start was. Meestal waren het irreële wensen en bovendien niet gerelateerd tot de oplossing van moeilijkheden maar b.v. dikwijls materiële zaken als een televisietoestel of een wasmachine.

Hoewel, naar reeds boven vermeld werd, kleine concrete diensten wel gezien werden als bruikbaar, is het duidelijk dat deze wensen niet vervuld konden worden en dat het formuleren van vragen die deze wensen tot uitdrukking brachten de cliënten een valse voorstelling gaven van de hulp die de caseworkers beoogden. De enigszins stereotype vraag aan de gangbare cliënt, althans in het Amerikaanse casework: „welke plannen deze gezinnen hadden” was evenzeer misplaatst. Het probleem van het probleemgezin is immers dikwijls dat het niet meer in staat is plannen te maken omdat het alle uitzicht verloren heeft en eenvoudig passief geworden, van de ene dag in de andere leeft. Daarenboven doet deze vraagstelling nogal inadequaet aan t.a.v. de dikwijls overweldigende problemen waarmee deze gezinnen worstelen.

Een vraagstelling als wat het gezin zelf zag als zijn grootste moeilijkheden en wat in de weg stond deze op te lossen bleek vruchtbaarder en leidde dikwijls tot een mogelijkheid enkele reële problemen onder ogen te zien. Het spreekt vanzelf dat daarbij niet te veel problemen tegelijk aangevat konden worden; het uitkiezen van een of enkele probleemeenheden¹ waarmee gewerkt kan worden bleek ook voor de probleemgezinnen een valide regel.

Het allerbelangrijkste was echter dat de keus gezamenlijk gedaan werd en dat het gezin er zijn volledige zeggenschap in had. Soms kon het zijn dat het gezin het zelf niet wist en dat de maatschappelijk werker dan de problemen voorlegde, en als het gezin de prioriteiten niet duidelijk zag in deze richting enige hulp gaf t.a.v. de keuze. Maar het principe van de partnerschap dat in het Project zulk een belangrijke rol speelde, had ook hier volledige geldigheid.

Ad 4 Men dient te zoeken naar mogelijkheden om wat er nog in het gezin aan hoop en verwachting over is te ontdekken en te gebruiken.

Een van de aspecten van de hulpverlening die juist vooral in deze eerste fase in het contact van grote betekenis is, is het gezin weer helpen tot een perspectief.

De categorie „hoop”, die o.a. in de nieuwere caseworker-beschouwingen een grote rol speelt (Towle, Perlman), is ook een van de wezenlijke middelen in de hulpverlening. Er wordt op gewezen dat ieder mensenleven

1 Helen Harris Perlman – Social Casework. Ned. vert. Arnhem 1962. Hfdst. III, pag. 48 v v

een zekere inhoud krijgt krachtens een aantal positieve verwachtingen die men zich t.a.v. de toekomst stelt.¹ Heeft men die niet meer dan is het leven eigenlijk onder het niveau van het leefbare geraakt. Bij vele van de ernstige probleemgezinnen is het probleem niet alleen dat er cumulatieve moeilijkheden zijn die het verlammen of alleen maar vijandig maken maar dat deze opeenstapeling van moeilijkheden elk perspectief uit het leven weggenomen heeft. Men kan dan ook nog maar alleen de dag plukken maar de vrucht is meestal bitter of bedorven.

Het was de maatschappelijk werker er niet in de eerste plaats om te doen de cliënten te vertellen welke verwachting de maatschappij van hen had, maar met hen te ontdekken of zij nog een spoor van verwachting en een sprank van hoop voor zichzelf of voor hun gezin hadden. Soms stelde de maatschappelijk werker dan de vraag wat de echtelieden, toen zij in het huwelijk traden, van hun leven verwacht hadden, en het bleek dan dat dit dikwijls heel gewone menselijke verwachtingen geweest waren. Ook bleek het dat door dit aan de orde te stellen er meermalen een aanknopingspunt gegeven was tot het opbouwen van een nieuw perspectief voor het gezin, een perspectief waarin het de gezinsleden mogelijk was hun concrete moeilijkheden doelbewust en met meer resultaat aan te pakken.

Men kan dit gezichtspunt ook van een andere zijde benaderen. Wij weten dat multi-problem families niet gemotiveerd zijn tot het vragen van hulp. Wij weten dat gemotiveerd zijn noodzakelijk is om tot een partnerschap, tot bereidheid tot veranderen en tot het realiseren van deze verandering in het dagelijks leven te komen. De vraag is dus, hoe maken wij deze cliënten gemotiveerd? Hen te confronteren met hun moeilijkheden kan een fase in dit proces zijn maar is niet voldoende. Er moet enig inzicht in ten minste enkele problemen zijn en bereidheid er wat aan te doen, maar er moet vooral ook het gevoel komen dat de nieuwe pogingen in iets positiefs voor het gezin resulteren kunnen. Wanneer er dit uitzicht ontstaat – en het kan dus ontstaan wanneer de maatschappelijk werker uiterst deskundig de situatie en de feiten hanteert en met voldoende warmte, mét het gezin zich inzetten kan –, heeft het een terugwerkende kracht op de actuele situatie, met andere woorden de cliënt kan gemotiveerd raken vanuit zijn voorstelling van een mogelijk betere toekomst.

Zelfs de kleine dienstverlening, onder 2 genoemd, kan voor de cliënt een inzet zijn en het symbool van vervulling van andere lang opgegeven of weggedrukte toekomstwensen.

Ad 5 Men moet trachten het gezin te helpen „vaardigheden in maatschappelijk verkeer” (social skills) te verkrijgen.

Probleemgezinnen zijn door de maatschappij afgestoten nadat ze dikwijls zelf zich op allerlei wijzen tegen de maatschappij verzet hebben, maar ook wel alleen maar omdat ze niet voldoen aan ethische of sociale of fatsoensnormen van de maatschappij of een combinatie van deze. Zij zijn meer-

2 Op cit Hfdst II, pag 37 v v.

malen uitermate agressief geworden t.a.v. de maatschappij en versterken door hun agressie de negatieve gevoelens van de maatschappij. Zij hebben dikwijls de mogelijkheden van normaal menselijk en maatschappelijk verkeer verloren of ook nooit geleerd doordat ook een vorige generatie al in precies dezelfde situatie verkeerde. Zij kennen dus de spelregels van het intermenselijk verkeer onvoldoende of kunnen ze niet gebruiken. Een van de belangrijke taken van de maatschappelijk werkers in het Project was deze cliënten weer op deze weg te helpen. Dit werd gedaan in de eerste plaats door wat door Austin is aangeduid als de experiential therapie.¹ Doordat men dikwijls voor het eerst een echte relatie kreeg met een representant van de samenleving en van sociale instellingen en ervoer dat men niet afgewezen werd en niet bedreigd maar dat integendeel mensen uit die andere wereld positief konden zijn, werd het de cliënten beter mogelijk ook nieuwe contacten aan te gaan en ook met instellingen positieve contacten op te nemen.

Maar daarnaast moesten deze contacten en wat zich daarbij kon voordoen en met welke houding men wel aanvaard werd en waardoor moeilijkheden in allerlei situaties ontstonden, ook gewoon besproken worden en met de cliënten doorgewerkt, moesten de spelregels van het intermenselijk verkeer met hulp van de caseworker voor het eerst of opnieuw geleerd worden.

De concrete dienstverlening onder 2 genoemd droeg ook meermalen bij wat beter de weg te weten in het maatschappelijk verkeer.

Ad 6 Gezag kan op een positieve wijze gebruikt worden.

In het klassieke casework had men weinig ervaring met het gebruik van gezag. Het casework had zich in particuliere instellingen, de Family Service Societies, ontwikkeld en de cliënten bezaten in die situatie uiteraard alle vrijheid zich aan de hulp te onttrekken.

Werken met cliënten die in een situatie van formele dwang waren, vond wel plaats maar was vanuit de methodiek tot voor kort nagenoeg niet geëxploreerd.

Bovendien is het moderne casework, dat ten dele als een reactie op de vroegere paternalistische liefdadigheid van bovenaf gezien moet worden, van nature zeer afkerig van inperking van de zelfbeschikking en het hanteren van hulpverlening in gedwongen situaties. Het valt dan ook niet te verwonderen dat de caseworkers van het Project met dit aspect van het werk grote moeite hadden. In vele gezinnen was de situatie van formele dwang reeds aanwezig, er was vaak zowel door volwassenen als kinderen aanraking geweest met de rechtbank, er waren „ondertoezichtstellingen”, er werd overgegaan tot het ontzetten uit de ouderlijke macht. Hoe kwam men klaar met deze aspecten van het werk? Merkwaardig was overigens dat de caseworkers uit de particuliere instellingen meenden dat de func-

1 Lucille N. Austin - Trends in Differential Treatment in Social Casework, in: Cora Kasius, Principles and Techniques in Social Casework, New York 1950

tionarissen van justitiële kindbeschermingsorganen of reclasseringsinstellingen in dit werk een pré hadden omdat zij de autoriteit van de wet achter zich hadden. Zij ontdekten echter met elkaar dat het gezag dat verandering in mensen teweegbrengt de autoriteit van de deskundigheid in de hulpverlening was en niet het formeel gezag van de wet.

Afgezien hiervan ging men inzien dat ook deze formele gezagssituaties constructief gebruikt konden worden als zij niet autoritair of bestraffend gehanteerd werden, wanneer duidelijk gemaakt kon worden dat ook de maatschappelijk werker onder dit gezag stond en wanneer het partnerschap zoveel mogelijk gehandhaafd bleef, waarbij dan in concreto de methodische beginselen van het confronteren met de werkelijkheid en het stellen van grenzen dikwijls toepassing vonden. Juist ook het stellen van grenzen, wanneer dit niet autoritair maar met innerlijk gezag geschiedt, kan aan gedesorgeriseerde cliënten een gevoel geven dat zij ergens steun en houvast krijgen in hun verwarde situatie. Men zag in het Project echter wel een aantal niet opgeloste problemen, voortkomend uit het op het gezin gerichte principe van het Project en de pogingen dit tot het uiterste bijeen te houden, en de toepassing van formele dwang in het de kinderen aan de ouderlijke macht onttrekken.¹

Ad 7 Er moet geprobeerd worden het gehele gezin in het gesprek te betrekken; inzonderheid dient aan de vaders aandacht geschonken te worden. Een bewegeijke hantering van de gespreksvoering is tot dit alles noodzakelijk.

Een der voornaamste uitgangspunten van het Project, het gericht zijn op het gezin, is reeds herhaaldelijk ter sprake gekomen. Maar hoe brengt men dit principe in praktijk?

In de begintijd van het maatschappelijk werk, toen het huisbezoek nog de wijze was waarop de cliënt benaderd werd, was het gesprek met het gezin geen probleem. Maar het gesprek was toen meer een conversatie, het miste meestal structuur en gerichtheid en al de andere bestanddelen die het gesprek tot een der belangrijkste therapeutische middelen in de casework-behandeling gemaakt hebben. Tot deze vroegere vorm kon men echter niet terugkeren. Wel kwam het huisbezoek in het Family Centered Project in een nieuw licht te staan, niet alleen zoals reeds vroeger werd opgemerkt als diagnostisch middel om de interactie van het gezin te bestuderen om daardoor tot een betere diagnose te komen, maar ook in het raam van de hulpverlening. Men kwam tot het inzicht dat het houden van afspraken van een spreekkamergesprek niet de enige symptomen waren om de gemotiveerdheid van de cliënt te beoordelen, dat dit voor deze cliënten vaak te veel gevraagd was en dat deze ook kan blijken uit heel andere activiteiten van het gezin. Maar wanneer men stelt dat ook de behandeling het gehele gezin involveren moet, volgt onmiddellijk de vraag of dat nu inhoudt dat elk contact van de maatschappelijk werker nu met het gehele gezin thuis zou moeten plaatsvinden. Het is wel duidelijk dat

1 Vgl. Het avontuur in St. Paul, Hfdst. XVI.

deze vraag met „neen” beantwoord moet worden, dat hoewel de gerichtheid op het gehele gezin is, er ook telkens gesprekken kunnen of moeten zijn met een of enkele gezinsleden, eventueel in de spreekkamer van de maatschappelijk werker. Echter van gesprek tot gesprek wordt overwogen wat in het belang van de behandeling nu het meest gewenst is, en de meeste hulpverleningen vertonen een grote variatie van gespreksituaties. Twee moeilijkheden sprongen vooral naar voren; in de eerste plaats het voeren van gesprekken met meer dan één persoon en in de tweede plaats het in de hulp betrekken van de vader.

De maatschappelijk werkers namen, om meer inzicht te krijgen in de voor- en nadelen van gesprekken met meerdere personen, contact op met groeps werkers en trachtten zich te oriënteren over groepsprocessen. Over het algemeen scheen het gesprek met de beide ouders samen hun het minst moeilijk te vallen, in gesprekken met kinderen erbij voelden zij zich begrijpelijkerwijze meer onzeker. Zoals in heel wat maatschappelijk werk bleek ook in het Family Centered Project dat maatschappelijk werkers geneigd zijn de vader van het gezin geen of niet voldoende aandacht te schenken. Zij werden aanvankelijk dikwijls te laat in het contact betrokken maar het Family Centered Project heeft zich veel moeite gegeven – wanneer zij aanwezig waren – van meet af aan beide echtelieden aan het gesprek te doen deelnemen. Reeds in de eerste schriftelijke contactname richtte men zich tot beide ouders en legde men er de nadruk op dat men ze ook gaarne beiden zou ontmoeten.

Hoewel vanuit de aard der situatie de vrouw iets vaker gesprekken met de caseworker had, werd doelbewust getracht de man te bereiken, aanvankelijk ook in de avonduren. Het bleek dat dit een essentieel aspect was voor het welslagen van de hulpverlening. Ook dat de vrouw zelf dit aanvankelijk niet altijd apprecieerde, omdat zij vaak onbewust de maatschappelijk werker voor zich wilde behouden, terwijl de man zich meermalen terugtrok omdat hij meende dat contact met een maatschappelijk werker een aangelegenheid van vrouwen was. De maatschappelijk werker moest dergelijke voorstellen eenvoudig dikwijls bewust doorbreken, maar wanneer dat mogelijk was had het vaak een heel goede invloed op de ontwikkeling van de hulpverlening.

Wel werd vastgesteld dat gecombineerde interviews een duidelijke gerichtheid moesten hebben en dat beide ouders vanuit hun positie in de problematiek, met de maatschappelijk werker en met elkaar moesten trachten te overwegen wat hun te zamen te doen stond. Gecombineerde interviews werden als gecontra-indiceerd gezien als de maatschappelijk werker in de rol van scheidsrechter in het conflict tussen beide ouders gemanipuleerd werd. Individuele gesprekken werden terecht geacht als het ging om afzonderlijke problemen, die nog niet rijp waren voor een gezamenlijke bespreking. De maatschappelijk werker probeerde er dan wel met de cliënt aan te werken dat er daarna toch een gecombineerd interview plaatsvinden kon. Ook kwam men tot de conclusie dat de kwestie van gecombineerde of afzonderlijke gesprekken met de cliënten bespro-

ken moest zijn en instemming van beide partners hebben. Uit dit alles valt wel te besluiten dat, hoewel in al deze situaties de gespreksvoering van de zijde van de werker zeer bewust en gericht gevoerd dient te worden, er tegelijkertijd een grote souplesse en inventiviteit aanwezig moet zijn die zich aanpast aan de situatie.

In een van de gevalbeschrijvingen wordt het voorbeeld gegeven dat de werker gedurende een telefoongesprek van de moeder een der kinderen op schoot nam en met haar speelde en dat dit spel later weer aangegrepen werd om de moeder enkele problemen van dit meisje verder duidelijk te maken.

Zoals reeds werd opgemerkt had men ook aan het eind van het Project nog de mening in gesprekken met meer dan twee personen nog wat in de mist te tasten. Men meende nog niet voldoende af te weten van de specifieke groepsdynamica van een groep als een gezin met personen van zo verschillende leeftijd, belangstelling, problemen, etc. Maar voor zover men wel geslaagd was met deze benadering kon men constateren dat niet alleen het oplossen van de problemen een grotere kans kreeg maar dat ook – en dit droeg uiteraard wel bij tot die oplossing – de gezinscohesie versterkt werd. Als de hulp zich in de goede richting ontwikkelde, kregen de gezinsleden meer oog voor elkaar, voor elkaars moeilijkheden en gingen zij meer als bij elkaar behorend en in solidariteit met elkaar leven.

Ad 8/9 Het gezin moet geholpen worden weer contact met de gemeenschap te krijgen en van de hulpbronnen daar van gebruik te maken.

Men moet wegen vinden de hulpbronnen van de gemeenschap ten behoeve van het gezin aan te wenden.

Deze twee gezichtspunten zijn twee verschillende kanten van een zelfde zaak.

Het gezin is krachtens zijn probleemgezin zijn uit de gemeenschap gevallen en wantrouwend en vijandig geworden. Het leeft, zoals het Casework Notebook het ergens aangeeft, op een eiland. Deze situatie draagt bij tot een voortdurend verder desintegreren. De maatschappelijk werker nu heeft de rol van brug tussen dit eiland en het vasteland. Zijn hulp zal dus altijd gericht moeten zijn niet alleen op het gezin als gezin of het sterker maken van gezinsleden, maar evenzeer op het gezin de plaats in de gemeenschap weer te doen innemen. Hij zal het gezin moeten helpen een constructief gebruik te maken van de hulpbronnen van de gemeenschap. Men kan hierbij denken aan het hele netwerk van sociale voorzieningen, maatschappelijk-werkingstellingen, instellingen ten behoeve van gezondheidszorg en vrijetijdsbesteding. Deze overbrugging is niet alleen een schoon principe, maar een in allerlei details van de hulpverlening te realiseren opgave. Wij denken aan het het gezin bekendmaken met de mogelijkheden die er zijn. Bij dit laatste heeft de werker er vooral zelf van overtuigd te zijn dat andere instellingen vaak een veel verdergaande inpassing vermogen te bewerkstelligen dan de caseworker. Maar de cliënt moet natuurlijk eerst weten wat het buurthuis of het zomerkampwerk of

de kliniek hem of zijn gezin aan mogelijkheden te bieden heeft of op welke wijze er contact met de school kan zijn en moet dan geleidelijk leren van al deze instellingen een constructief gebruik te maken. Hierbij kunnen wij ook denken aan de eerder genoemde bijbrenging van vaardigheden in het maatschappelijk verkeer.

Maar, zo zeggen de werkers van het Project terecht, de cliënt kan niet alles doen. Ook de gemeenschap moet bij de cliënt gebracht worden en een aantal van haar houdingen van veroordeling en afwijzing wijzigen. En hier is er opnieuw een rol voor de caseworker, die b.v. de arts in de kliniek of de onderwijzer voorbereiden kan op de komst van de patiënt of ouder en die op deze wijze kortsluiting in het contact voorkomen kan, en de ervaring in de relatie met de maatschappelijk werker geleerd, dat niet iedereen veroordeelt en verwerpt kan verbreden en verdiepen, waardoor mede het vermogen tot relatie maken bij de cliënten versterkt kan worden. Op deze wijze krijgen collaterale gesprekken een veel grotere betekenis dan ze vaak in het casework hadden als aanvullend materiaal bij het feiten verzamelen en enige verlichting van de druk der omstandigheden.

Ad 10 De cliënt moet betrokken worden in de beoordeling van zijn slagen en falen.

Partnerschap met het gezin houdt ook in dat de cliënten van meet af aan in de overwegingen en evaluaties van de caseworker betrokken worden. Wanneer de maatschappelijk werker in de aanvang de cliënt probeert te confronteren met de realiteit en duidelijk en direct zegt wat de reden van zijn contactname is, is daarmee de inzet van het contact niet afgelopen. Hij heeft zijn gegevens uit rapporten of mondelinge mededelingen van instellingen verkregen. Hij zal de cliënten vragen of deze de beoordeling juist achten en zo niet, waaróm niet. Hij zal de cliënten in de gelegenheid stellen aanvullingen te geven of correcties.

Ook in de volgende fase van de hulp zal de maatschappelijk werker proberen op deze wijze verder te gaan. Het Project heeft in deze richting heel wat geëxperimenteerd. Maatschappelijk werkers hebben cliënten afschriften van brieven aan de rechtbank laten zien en uittreksels van rapporten, waarna overlegd werd op welke wijze men nu mogelijk samen verder kon gaan. Alleen als gegevens uit brieven of rapporten door de cliënt op grond van zijn psychische situatie niet verwerkt konden worden of verkeerd begrepen zouden worden, achtte men de samenwerking op deze wijze en een participatie van de cliënt in zijn beoordeling gecontra-indiceerd.

Voorts vonden de periodieke evaluaties ook steeds in samenwerking met de cliënten plaats, terwijl het bepaald een novum in het maatschappelijk werk, zeker in het werk met probleemgezinnen, was, dat men, na de cliënt tijdens het afsluitingsproces in de eindevaluatie van de maatschappelijk werker betrokken te hebben, ook van zijn kant liefst schriftelijk, maar soms ook mondeling, de dienstverlening van de maatschappelijk werker en de instelling liet evalueren. Ook vonden er enkele groepsbesprekingen met ouders ten behoeve van een evaluatie van het maatschappelijk werk

plaats. Men deed dit aanvankelijk om de cliënten te helpen de afsluiting zo bewust mogelijk te doen zijn en daarmee zijn gerichtheid op het positieve voor de toekomst te versterken, dus ten behoeve van de cliënt. Maar toen ontdekte men dat cliënten dikwijls belangrijk materiaal inbrachten (zo onderstreepten meerdere cliënten hun afkeer voor de vaagheid van de maatschappelijk werker in het begin van het contact) dat voor de caseworkers werkelijk nuttig was. En toen men dit ervoer kon men in deze slotfase de cliënt het partnerschap nog op een ander niveau dan voorheen doen beleven; doordat de maatschappelijk werker duidelijk liet blijken hoe nuttig voor hem en voor de instelling deze beoordelingen waren, ervoer de cliënt dat hij zelf ook voor een ander nuttig kon zijn. Zo werd deze evaluatie een buitengewoon bruikbaar middel om een contact af te sluiten en de winst van de behandeling te bevestigen en te versterken

4. De caseworker in het Family Centered Project

Hoewel in de vorige hoofdstukken reeds meermalen de schijnwerper op de caseworker gevallen is, komt het ons voor dat het zinvol is nog kort enige aandacht aan de specifieke taken waarvoor hij gesteld werd en de specifieke eisen aan zijn persoonlijkheid te schenken.

Welke bijzondere moeilijkheden ontmoetten de werkers van het Project, welke eisen moeten aan de werksituatie gesteld worden en tot welke conclusie kwam men op grond van de ervaring t.a.v. de geschiktheid van een maatschappelijk werker voor het werken met ernstige probleemgezinnen? Zoals reeds in hoofdstuk I meegedeeld is, waren de werkers niet speciaal voorbereid voor dit Project maar waren het caseworkers verbonden aan eerst 5 en later 7 instellingen in St. Paul. Zij waren uitgekozen en ter beschikking van het Project gesteld en hadden natuurlijk ook zelf ingestemd met deelname aan het Project. De beginfase van het Project was voor de werkers het zwaarste, want er was in deze situatie een cumulatie van onzekerheden en vrees. Zo vermeldden sommige werkers dat ze opzagen tegen de nieuwe situatie van het zo direct samenwerken met andere instellingen. Zij verlieten ten dele de veiligheid van hun eigen instelling en vreesden soms kritiek van andere instellingen op de hunne. De tegenstelling overheidsinstelling-particuliere instelling en ook algemene en levensbeschouwelijke instelling speelde bij deze gevoelens een bepaalde rol. De werker die aan een bepaald werkpatroon van zijn instelling gewend was, moest overgaan tot een geheel ander werkpatroon, vreesde dat hij en zijn instelling daarbij door de anderen gekritiseerd zouden worden en had soms al van tevoren de neiging een verdedigende houding aan te nemen. Maar het bleek mogelijk deze gevoelens spoedig te overwinnen.

Een andere grote onzekerheidssituatie in de beginfase van het Project kwam voort uit het feit dat men nagenoeg geen ervaring van echt maatschappelijk werk met deze gezinnen had, want wanneer deze gezinnen geen verdere bemoeiingen of hulp wensten werd er door de maatschappelijk-werkinstellingen geen hulp geboden. Natuurlijk was er dikwijls wel overheidsingrijpen, maar maatschappelijk-werkbegeleiding vond dan in deze gevallen niet of nauwelijks plaats. Het eerste wat deze werkers dus moesten leren was het naar gezinnen toegaan, die niet om hulp gevraagd hadden. Niet alleen het adagium „wij kunnen geen mensen helpen die niet geholpen wensen te worden” maar ook de overweging dat men niet het recht heeft „zich op te dringen” en „in te dringen” in gezinnen die geen hulp wensen en ons niet uitgenodigd hebben bij hen te komen, maakte

het de werkers in de beginfase moeilijk doelbewust het contact met het gezin op te nemen.

Zij moesten geleidelijk leren dat hun bemoeiing in opdracht van de gemeenschap niet als bemoeierigheid gezien kan worden maar als verantwoordelijkheid t.a.v. ouders en kinderen.

Naarmate zij merkten dat gezinnen hen om hun initiatief in de contactname en het zich verantwoordelijk voelen voor hen en hun problemen niet afwezen, werd het hun gemakkelijker deze verantwoordelijkheid voor het eigen initiatief in dezen ook innerlijk te dragen.

Ook moesten de caseworkers leren een veel grotere tolerantiecapaciteit t.a.v. frustraties en afwijzing te verwerven. Zoals reeds opgemerkt werd was het – zeer tot verwondering van de werkers – maar zelden dat de deur voor hun neus dichtgeslagen werd of dat ze ruw bejegend werden, hoewel dit wel voorkwam.

Maar de negatieve houding, uitgedrukt in het afwezig zijn op het afgesproken uur, het de burens uitnodigen als de werker kwam of een verkoper aan de deur tot het gesprek uitnodigen, het de radio harder aanzetten in plaats van afstellen en alles wat een bewuste of onbewuste afweer nog meer kan uitvinden, waren even zoveel en dikwijls nog moeilijker te dragen frustraties dan openlijk agressief gedrag. Toch slaagden de werkers er geleidelijk in deze frustraties te hanteren. Men was echter wel van mening dat de kennis van en het hanteren van eigen innerlijke reacties op zeer ernstig pathologisch en destructief gedrag nog onvoldoende was. En zelfs werd de vraag gesteld of de meest pathologische gevallen nog wel tot de competentie van het maatschappelijk werk behoren. Het probleem van het hanteren van het gezag bleef ook in het verdere verloop van de behandeling een moeilijkheid voor de maatschappelijk werker.

De beginselen van zelfbeschikking en van accepteren en tolereren waren in het gehele maatschappelijk werk vaak zo dogmatisch en ongenueanceerd gehanteerd, dat men met situaties waarin het wettelijk gezag binnenkwam aanvankelijk dikwijls weinig kon doen.

De werker kon meermalen voor zichzelf geen duidelijke scheidingslijn trekken tussen gezag hanteren en autoritair zijn. Waarschijnlijk zag hij uit vrees voor zijn eigen verborgen agressie en bestraffende tendenties liever af van het voor de verantwoordelijkheid van het uitoefenen van gezag geplaatst worden. Er was dan nog weleens van de kant van de werker een zich min of meer bewust distantiëren van of verzet tegen het gezag in die zin dat men bedekt of openlijk het beleid van de Public Welfare of van justitiële organen kritiseerde.

Het Project hielp de werkers geleidelijk tot een positief gebruik van gezag en leerde hun ermee solidair te zijn zonder de cliënt af te wijzen. Juist omdat inpassing in de gemeenschap voor de cliënt essentieel was voor het oplossen van zijn problemen, was het positieve gebruik van gezag van die gemeenschap zo fundamenteel belangrijk voor de hulp.

Een aantal werkwijzen, die de maatschappelijk werker als het ware nieuw moest leren, werd ook reeds in het vorige hoofdstuk besproken. Wij

willen vanuit het gezichtspunt van de caseworker er nog de aandacht op vestigen dat de directe benaderingswijze en het concreet zijn tegenover de cliënt nieuwe eisen stelden aan de caseworkers, getraind in het werk met doorsnee cliënten.

In het vorige hoofdstuk werd gesproken over het gemotiveerd zijn of worden van de cliënten tot verandering en over de betekenis die verwachting en hoop in dezen kunnen hebben. Maar van de aanvang af onderstreept het Casework Notebook dat de caseworker ook zelf gemotiveerd moet zijn juist deze cliënten te helpen en zijn motivering moet versterken.

„Wie moet dit werk doen als wij als maatschappelijk werkers het niet doen?” en „mag de gemeenschap passief blijven als er kinderen in ernstig gevaar zijn?” en „kunnen wij als maatschappelijk werkers ons erbuiten houden als er in deze situatie zulk een verspilling van menselijk leven is?” Deze en dergelijke motiveringen hielpen bij de inzet van het werk. En de maatschappelijk werker verschilt in wezen niet van de cliënt; elke sprank hoop, elke kleine vooruitgang die gezien werd droeg ertoe bij het werk vol te houden. Men stelde wel vast dat maatschappelijk werkers, wier voldoening t.a.v. het werk voortvloeit uit het binnen niet al te lange tijd zien van enige beweging in de situatie en enig resultaat bij de cliënt, met deze instelling niet geschikt zijn voor dit werk. De voldoening in dit werk moet zeker niet in de eerste plaats komen door de reacties van de cliënten maar door de overtuiging dat men met het doen van dit werk aan de gemeenschap en ook aan deze gezinnen een dienst bewijst.

Van grote betekenis bij het volhouden en doorzetten waren de wekelijkse besprekingen, het zg. casework-seminar. Dit diende niet alleen ter bestudering van de gevallen en tot het overwegen van nieuwe mogelijkheden in de hulpverlening, maar had een welhaast even belangrijke betekenis als mogelijkheid tot afreageren en als emotionele steun en ten slotte om het elkaar telkens weer opnieuw op het spoor van het beoogde doel verder te brengen. T.a.v. het niet vaag maar concreet zijn tegenover cliënten en hun problemen, vermeldde de werkers b.v. dat deze aspecten telkens opnieuw aan de hand van het eigen gevallen-materiaal bekeken werden. „Vooruitgang kwam mede”, zegt het Casework Notebook, „door het ons constant disciplineren tot een *duidelijke én warme* relatie met onze cliënten.”¹ Men voelde zich als een team in sterke solidariteit en met een bijzondere verantwoordelijkheid t.a.v. de gemeenschap en de gezinnen waarmee men werkte.

De situatie van het in de belangstelling van de gemeenschap staan was enerzijds inspirerend maar verzwaarde anderzijds ook de arbeid. De caseworkers moesten nieuwe inzichten ontdekken, beproeven, zichzelf reenschap geven van de resultaten, hun benaderingswijze voortdurend kritisch bezien c.q. herzien en dikwijls ernstige frustraties van de kant van de cliënten verdragen, terwijl zij bovendien in de schijnwerper van de openbaarheid stonden die, ook gezien de geïnvesteerde grote bedragen, resultaat

1 Het avontuur in St. Paul, Hfdst. XVIII.

verwachtte. Uit dit alles blijkt wel dat, om met resultaat en voldoening voor zichzelf aan het Project te kunnen deelnemen, de doorsnee caseworker toch wel enkele additionele kwaliteiten moest verwerven en behalve pioniersgeest, grote flexibiliteit, een aanvankelijk vermogen (dat in de samenwerking en in het casework-seminar verbreed en verdiept werd) meer dan normale frustraties te verdragen en capaciteiten voor intensieve samenwerking moest bezitten. Natuurlijk bezit de gemiddelde caseworker ook wel iets van al deze vermogens, maar voor het werk met probleemgezinnen waren ze in andere kwaliteit en kwantiteit vereist dan voor de gangbare arbeid.

Echter moet niet alleen de caseworker een bepaalde gezindheid en bepaalde vermogens hebben of verwerven, ook de instellingsstructuur en functionering dienen bijzondere steun en faciliteiten te bieden opdat de geestelijke gezondheid van de werker die in dit soort werk aan een veel grotere bedreiging blootstaat zo goed mogelijk intact blijft.

5. Conclusies en aanbevelingen

Wanneer de caseworkers in 1957 aan het eind van het Casework Notebook de balans van hun methodiekarbeid opmaken is de toon optimistisch. In een latere fase van evaluaties is dit optimisme wat getemperder. Men ziet nog wat duidelijker, ook dank zij het onderzoek dat daarna op het gevallenmateriaal en de behandeling gedaan is, dat men niet zoveel bereikt heeft als men wel meende, vooral ook in verband met het realiseren van de modificaties in het casework – dat men b.v. nog niet zo „family centered” geweest was als men zelf veronderstelde.¹ Aan de conclusies die het Casework Notebook afsluiten doet dit in wezen niets af. Zij blijven grotendeels valide ook nadat caseworkers en researchers te zamen later een wat gespecificeerder en genuanceerder beeld gekregen hebben van wat er gedaan is.

De uitgangspunten in hoofdstuk 2 aangegeven hebben zich in de loop van het Project alklarder uitgekristalliseerd en hebben bewezen bruikbaar te zijn. En ook heeft de uitwerking daarvan, zoals die in hoofdstuk 3 beschreven is, zich toepasbaar getoond in de behandeling van de multi-problem families.

Daarnaast trekken de schrijvers van het Casework Notebook nog een aantal andere, min of meer algemene conclusies die wij hieronder met eigen woorden weergeven.

1 Men is van mening dat ernstige probleemgezinnen een veel gunstiger prognose hebben dan voorheen vermoed is, hetgeen het uitgangspunt van de noodzaak van het zelf initiatief nemen om deze gezinnen te benaderen onderstreept.

2 Caseworkers weten te weinig van groepsprocessen. In het gezin hebben ze met een heel specifieke groep te maken. Zij dienen zich daarom meer te oriënteren over groepsinteractieprocessen en hoe deze gehanteerd kunnen worden.

3 Verschillende van de inzichten die men verworven heeft zijn niet alleen van toepassing op het werk met het ernstige probleemgezin maar evenzeer op alle casework. De gezinsbenadering in diagnose en behandeling b.v. kan een veel wijdere marge van beoefening vinden.

En evenzeer kunnen in dit verband de technieken en de meer gedetailleerde gezichtspunten vermeld worden, b.v. de constructieve hantering van het gezag of de directheid en duidelijkheid in het stellen van de problematiek met cliënten of gezinsleden.

1 Vgl. Katherine H. Tinker – Patterns of family centered treatment, St Paul 1959.

4 Ten slotte maakt men een aantal interessante opmerkingen over de samenwerking tussen onderzoekers en caseworkers. Men acht een intensieve samenwerking van groot belang waarbij ieder zijn eigen inbreng heeft. Laat mij in dit verband nog eenmaal uit het Casework Notebook (in vertaling) mogen citeren.

„Wij, de caseworkers, kunnen tot dat onderzoek bijdragen omdat wij midden in de realiteit van het werk staan, wij kunnen de oren en de ogen van onze onderzoek-collega's zijn, die de structuren en de methoden ontwerpen om onze waarnemingen te analyseren. Aan de onderzoeker ontbreekt de toegang tot de voortdurende ervaring van de gezinsinteractie, die essentieel is in zulk een onderzoek en dus slechts door de caseworker verstrekt kan worden.”¹

Niet alleen t.a.v. dit concrete stuk werk heeft men als het ware aan den lijve ervaren hoe belangrijk deze samenwerking is, ook zag men dat hierdoor nieuwe vraagstellingen voor het werk in het algemeen opkwamen, die uitlokken tot nieuw onderzoek. De vraag naar waardemaatstaven bij het beoordelen van de gezinsfunctionering kwam o.m. naar voren. Het bleek dat de caseworkers eerst wat aarzelend en afwerend tegenover het onderzoeken van dit aspect van het helpen waren. Men leefde overigens met de gedachte dat men volstreekt „nonjudgemental” was en vreesde dat, wanneer men in deze richting zou gaan onderzoeken en daarna misschien classificeren, men allerlei stigmata zou gaan geven. Hoewel deze bezorgdheid een juiste achtergrond had, was ze toch in concreto niet terecht. Men verwarde ethische en sociale normen. Men realiseerde zich ook niet voldoende dat al weigerde men expliciet waardemaatstaven aan te leggen deze toch wel impliciet aanwezig waren. Alleen al het feit dat men maatschappelijk werk doet heeft te maken met een keuze van bepaalde maatschappelijke waarden.

Het resultaat van de samenwerking van caseworkers en onderzoekers in dezen was het vaststellen van criteria vanen het invoeren van drie niveaus van gezinsfunctionering, met name: één adequaat, een marginaal en een inadequaat niveau. Deze niveaus werden dan nog weer verder gedifferentieerd tot 7, met name: „inadequate, near inadequate, below marginal, marginal, above marginal, near adequate, adequate”.²

Het is te begrijpen dat de caseworkers aan het eind van het methodiek Project het gevoel hadden dat ze wel heel wat ontdekt hadden maar dat nog meer nieuwe vragen gerezen waren en mogelijk nieuwe wegen openlagen.

Het ogenblik is thans aangebroken dat wij de vraag gaan stellen die ons aan het begin van deze publikatie en van de vertaling en bewerking van het Casework Notebook beziggehouden heeft: Wat kunnen wij in Nederland met de St. Paul's ervaringen doen? Wanneer men de samenvatting

1 Het avontuur in St. Paul, Hfdst. XVIII.

2 Voor nadere gegevens mogen wij verwijzen naar L. I. Geismar and Beverly Ayres - Measuring Family Functioning, St. Paul 1960.

op deze bladzijden gegeven gevolgd heeft en mogelijk ook het Casework Notebook eventueel in zijn vertaling bestudeerd heeft, zal men niet kunnen ontkomen aan de ontdekking van heel wat vergelijkbare situaties en problemen.

Maar allereerst dient de vraag onder de ogen gezien te worden: Bieden het Amerikaanse cultuurpatroon en de organisatie en functionering van het maatschappelijk werk in de U.S.A. voldoende punten van overeenkomst om inderdaad zinvol te kunnen vergelijken, of zijn de verschillen zo groot dat elke vertaling in de Nederlandse situatie hier toch als een Fremdkörper terecht zal komen en geen mogelijkheid van toepassing zal hebben?

Men weet het, deze vraag is niet nieuw. Zij is vele malen in allerlei toonaarden gesteld in verband met de introductie van het casework in zijn meer „klassieke vorm” in Nederland. Van onze theoretische debatten hebben onze cliënten zich overigens nooit al te veel aangetrokken, gelukkig wisten zij van onze moeilijkheden niets. Wij ontdekten echter wel dat, waar de methodiek niet op mechanische maar op deskundig-menselijke wijze toegepast werd, de cliënten alleen maar het gevoel kregen dat zij echt geholpen werden. De bezwaren van de twee verschillende cultuurpatronen, wij merkten dit reeds op in „Wat is Social Casework”¹, stamden in feite uit de tijd toen wij nog niet in de situatie van de welvarende welvaartsstaat geraakt waren, en het bleek spoedig dat heel wat zaken die wij als Amerikaans gezien hadden attributen waren van deze „affluent society”. Wij willen de verschillen tussen de U.S.A. en West-Europa niet ontkennen of verkleinen, maar de Westerse welvarende technisch-industriële democratieën hebben veel meer overeenkomst van gedragspatronen dan wij vaak vermoeden. Natuurlijk moeten wij differentiëren maar de scheidslijn loopt dikwijls niet tussen de U.S.A. en het Westen maar b.v. veel meer tussen stedelijke en plattelands cultuur- en gedragspatronen.

Wanneer wij naar de organisatie van het maatschappelijk werk in de U.S.A. kijken kan het ons opvallen, dat men daar evenzeer behalve de functionele instellingen, de gebruikelijke „zuilen” heeft als bij ons, al is de invloed van de minderheidszuilen (met verontschuldiging voor dit onmogelijke beeld, maar zuilen zijn nu eenmaal soms onhanteerbare zaken) wellicht wat geringer dan in Nederland. Maar als in ons vaderland ontmoet men naast de overheidsinstellingen ook de levensbeschouwelijke instellingen met dit verschil alleen dat de algemene instellingen, de Family Service Agencies, in feite de Protestantse en algemene groepen omvatten, waarnaast men de R.-K. en de Joodse instellingen aantreft. En mogen de particuliere instellingen – als bij ons – een wat grotere speelruimte voor hun beleid hebben, de overheid kent ook hun bureaucratie, en een Amerikaanse bureaucratie kan soms nog erger zijn dan een Duitse! Ook zo gezien is het verschil minder groot dan men zich weleens voorgesteld heeft.

1 M. Kamphuis – Wat is Social Casework? 6de druk, Alphen aan den Rijn 1961, pag. 26 v.v.

En de cliëntengroep? In deze publikatie is de casuïstiek achterwege gebleven omdat men die overvloedig in „Het avontuur in St. Paul” kan vinden. Wij moeten daarom naar deze publikatie verwijzen waarin men dit aspect op de stukken kan beoordelen.

Misschien meent men dat men in de U.S.A. vaker met „minority-groups” te maken heeft: Mexicanen, Puerto Ricanen, Indianen of eerste of tweede generatie Europese emigranten.

Maar minderheidsgroepen ontbreken ook in Nederland niet, en ze zijn juist dikwijls door hun bijzonder bedreigde situatie cliënten of potentiële cliënten van hulpverleningsinstellingen. Als men voorts de gevallendossiers van Nederlandse probleemgezinnen legt naast die van de Amerikaanse multi-problem families, ontmoet men in allerlei variaties en constellaties of ook combinaties dezelfde sociale pathologie: ernstige huwelijksmoeilijkheden, arbeidslabiliteit, alcoholisme, geestelijke gestoordheid, kinderverwaarlozingen, jeugddelinquentie, etc.¹

En men ontmoet ook dezelfde en vergelijkbare gevoelens bij de cliënten, zeer veelvuldig negatieve instelling op de Sociale Diensten, vijandschap tegen de maatschappij, angst en agressie, hoop en ontmoediging.

En ten slotte de maatschappelijk werker.

Hoewel wij niet kunnen zeggen dat er in Nederland naar verhouding meer ongeschoolde maatschappelijk werkers dan geschoolde² zijn, zijn hier de Verenigde Staten toch wel in een gunstige positie. In werk op het niveau van een Family Service Society kan men over het algemeen goed geschoolde krachten verwachten. Daar komt bij dat wanneer men in de U.S.A. spreekt van opgeleide maatschappelijk werkers zij altijd een methodiekopleiding hebben, dus altijd in het bijzonder in een der drie methodieken (casework, groupwork, community organization) geschoold zijn.³

En ook kan men in een School of Social Work opgeleid worden in maatschappelijk-werkonderzoek.

Bovendien, en dat is ook een veel gunstiger situatie, zelfs al zijn in bepaalde instellingen niet-geschoolde krachten aangesteld, de meeste gezinszorginstellingen in grotere steden (in het bijzonder de Family Service Societies) werken methodisch; de methode is niet, zoals vaak ten onzent, een liefhebberij van de een of andere progressieve maatschappelijk werker, die het daardoor in zijn instelling soms lang niet gemakkelijk heeft, maar geïntegreerd in het beleid, zodat van de intake af tot de afsluiting ook de

1 Vgl. ook Appendix Bijlage D

2 De meeste werkers die als ongeschoold aangeduid worden, hebben na de High School een 4-jarige College-opleiding gehad, waarin ook sociale en menswetenschappen gegeven worden en soms ook inleiding tot het maatschappelijk werk. Zo gezien zijn de cijfers die de Amerikanen zelf verschaffen t.a.v. hun onopgeleide krachten minder ongunstig in vergelijking met onze situatie en is een inservice training van „ongeschoolden” gemakkelijker te verwezenlijken.

3 Verscheidene Nederlandse Sociale Academies geven wel een oriëntering over één of meer methodieken en theoretisch onderricht erin; een scholing ook in de praktijk vindt maar bij een deel ervan plaats en voorts verdiept op de Voortgezette Opleidingen.

beleidsprocedures (ook tijd en technische middelen van rapportage) ingesteld zijn op het beoefenen van casework in de moderne zin des woords. Men zou het voor de U.S.A. als een ongunstige positie kunnen zien dat heel wat maatschappelijk werkers aldaar door het „klassieke” casework te passief en te selectief geworden zijn t.a.v. cliënten. En het is duidelijk dat hier voor de caseworkers ook bijzonder grote problemen lagen. In feite heeft echter het Nederlandse maatschappelijk werk een drawback. Want het is ten slotte toch beter mogelijk en men kan een beter resultaat verwachten wanneer men de Amerikaanse caseworker herschoolt tot een meer actieve benaderingswijze dan dat men de in casework ongetrainde doe-figuur, redderigheid en verkeerd gebruikte autoriteit afleert.

Wanneer wij ons nu op grond van al deze overwegingen afvragen wat in ons land mogelijk zou zijn, dan dient men als eerste uitgangspunt het feit te nemen dat de aandacht aan en de zorg voor de probleemgezinnen zich bij ons in een geheel andere situatie bevinden dan in de U.S.A. Wij hebben dit reeds in de Inleiding duidelijk gemaakt. De meerdere aandacht sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog kan een voordeel zijn, ook kan deze een handicap zijn daar men bepaalde situaties moeilijker veranderen kan dan wanneer men nog op een braakliggend terrein moet beginnen. Daarbij komt de volgende vraag op. Het St. Paul's Project is in zijn directe hulp aan probleemgezinnen een stuk individueel maatschappelijk werk. Er wordt, hoewel deze op de achtergrond wel een rol spelen en er allerlei samenwerking is, niet getracht sociaal groepswerk en community organization in de werksoorten van buurt- of wijkwerk of anderszins in te voeren.¹ Voor zover de methode van de community organization er aan te pas komt, is deze gericht op de gemeenschap in haar geheel, niet op de subcultuur van de straat of de buurt van de probleemgezinnen.

Hoewel wij dit verschil duidelijk zien en het ook met de auteurs van het Casework Notebook² eens zijn dat een veel meer integrale benadering dikwijls nodig is (niet altijd, men houde ook voor ogen dat we soms door het aanbieden van te veel diensten mensen afhankelijk maken), menen wij dat het in dit geschrift niet op onze weg ligt op aspecten van een integrale benadering in te gaan. Onze taak is te onderzoeken wat wij met de t.a.v. de methodiek van het casework verworven inzichten zouden kunnen doen ten behoeve van het Nederlandse werk met probleemgezinnen. Wij laten dus in deze aanbevelingen de belangrijke aspecten van community organization en administration buiten beschouwing.

Wij dienen echter in verband met het door ons gestelde doel nog kort iets van de organisatie van dit werk in Nederland te vermelden.

1 In een der laatste gegevens, ons door het Project verstrekt na de afsluiting van dit geschrift, wordt vermeld dat in de laatste fase van het Project, dus in de terugbrenging van de resultaten van het werk met de probleemgezinnen naar het algemeen en gespecialiseerd maatschappelijk werk, er een doelbewust streven is met buurt- en clubhuizen samen te werken ten behoeve van behandelingsplannen in gezinnen.

2 Het avontuur in St. Paul, Hfdst. XV.

Men treft werk met probleemgezinnen, ruwweg aangegeven, aan in drie verschillende vormen.

1 Het werk in de gezinsoorden waarvan er enkele, ook na de opheffing en overdracht van het landelijk Project van overheidswege, in stand gebleven zijn.

2 Het werk in de concentraties al of niet, min of meer opzettelijk, in de grote steden, soms op het platteland.

3 De probleemgezinnen worden geholpen in de wijk waarin zij wonen door de instellingen die hen aantreffen. Dit geschiedt grotendeels door Gemeentelijke Diensten voor Sociale Zaken, een enkele maal door afzonderlijke Stichtingen, die soms voor dit doel een of meer extra-crachten aangesteld hebben.

Er is lange tijd, en wij weten niet of die reeds geheel voorbij is, een zekere voorkeur geweest voor de bearbeiding in opzettelijke concentraties. Op deze wijze waren deze gezinnen bereikbaar, en ook de beleidsinstanties gaven vaak een voorkeur aan deze agglomeraties. Daarenboven ontstonden er ook meer malen onopzettelijke concentraties, waar deze gezinnen uit afweer bewust „huns gelijken” opzochten.

Latere sociologische en sociaal-psychologische inzichten deden in dezen wel vraagtekens rijzen, in het bijzonder in verband met de opzettelijke concentraties.¹

De mogelijkheid de gezinnen te bereiken waar zij zich bevinden is behalve in enkele steden nooit zeer doelbewust ter hand genomen, en zeker heeft men ook waar men bij een Sociale Dienst een maatschappelijk werker voor de „asociale gezinnen” aanstelde (vaak zelfs een ongeschoolde kracht!) zelden de eisen (technische en emotionele) die deze hulpverlening stelt voldoende onder de ogen gezien.

Het komt ons voor dat alleen de onder 2 en 3 genoemde situaties op dit ogenblik de beste mogelijkheden voor onderzoek opleveren, waarbij uiteraard wel verschillende voorwaarden te stellen zijn. En in hoeverre een Gemeentelijke Sociale Dienst alleen de verantwoordelijkheid voor zulk een Project moet dragen staat ter discussie.

Deze laatste opmerking leidt ons tot de vraag naar de opzet van zulk een experiment. Aan welke voorwaarden moet het voldoen?

De eerste vraag daarbij is die naar de werkers. Zoals uit deze opmerking duidelijk is, volgen wij hier een andere weg dan de gangbare, waarbij gewoonlijk eerst een organisatie in het leven geroepen wordt terwijl men zich onvoldoende de vraag stelt of men voor het werk dat men ondernemen wil wel gekwalificeerde werkers kan vinden. Aangezien de organisatie toch draaien moet en men niemand vinden kan, laat men zijn eisen vallen en neemt men mensen die onvoldoende geëigend zijn voor deze taak (kunnen we geen maatschappelijk werkster vinden, dan maar een pientere gezinsverzorgster!), en zo draagt men meermalen, middels een maatschappe-

1 M. Kamphuis - Vragen rondom de sociale integratie van probleemgezinnen, in Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk, 15de jrg., nr. 15, 5 september 1961.

lijk-werkorganisatie, bij tot disfunctioneren van het maatschappelijk werk. Wil men een experiment op de wijze van het St. Paul's onderzoek realiseren dan moet men niet alleen opgeleide maatschappelijk werkers hebben maar ook maatschappelijk werkers die voldoende vertrouwd zijn met de casework-methodiek.

Voorts dient er een supervisor te zijn die bekend is met en liefst ervaring heeft in het werken met deze gezinnen en dienen er regelmatig groepsbesprekingen van werkers en supervisors te zijn.

Ten slotte zou men zich kunnen afvragen of er daarnaast nog plaats is voor een team, bestaande uit de supervisor en een casework-consulent (twee caseworkers in dit team is noodzakelijk), een sociaal psychiater, socioloog, eventueel sociaal psycholoog en een vertegenwoordiger van het beleid, dat een consulterende rol vervullen kan t.a.v. de werkers. Het St. Paul's Project schijnt geen behoefte aan zulk een team gehad te hebben hoewel psychiaters wel deel uitmaakten van beleidscommissies of van het Family Centered Committee (zie Hfdst. 1) en uiteraard meermalen incidenteel voor consultaties in het uitvoerend werk betrokken zijn geweest. De onderzoeker echter zal van meet af aan in het experiment betrokken moeten zijn, zodat de structuur en de functionering van het experiment en de rapportering hem het materiaal verschaffen kunnen op grond waarvan hij zijn conclusies kan trekken die weer, in samenwerking met de caseworkers, geïnterpreteerd kunnen worden. De werkers zouden niet meer dan 15 gevallen moeten hebben, het aantal van het St. Paul's Project lijkt mij voor de Nederlandse situatie, waar men niet over caseworkers met zoveel ervaring kan beschikken, te hoog. Op zichzelf is dit geen al te uitzonderlijke situatie, daar in een aantal instellingen de maatschappelijk werkers reeds een caseload van omstreeks deze omvang van deze cliënten hebben.

Terzijde zij opgemerkt dat het werken met een controlegroep in het begin of in een latere fase van een onderzoek op praktische en ethische gronden ernstige bezwaren oplevert.¹

Deze situatie is in principe zowel mogelijk in een agglomeratie, als daar waar overheids- en particuliere instellingen ten dienste staan van het probleemgezin, waar het ook woont.

Het feit dat wij nog zo weinig caseworkers hebben beperkt een opzet die ons statistisch belangrijke inzichten zou kunnen bieden.

Men kan immers geen valide onderzoek doen op werk dat niet, ook in het uitvoerende deel ervan, gestructureerd is en een zekere gerichtheid en systematiek heeft, waarin niet op deskundige wijze protocollen van

1 Het nadeel van de afwezigheid van een controlegroep voor het onderzoek werd door de onderzoekers in St Paul ook wel gezien maar huns inziens enigszins gecompenseerd door de follow-up studie van 2 jaar na afsluiting van de gevallen, waarbij ook de gemiddelde duur van de hulpverlening aan deze gezinnen vóór de opname in het Family Centered Project in de beoordeling betrokken werd. Zie: L. I. Geismar and Beverly Ayres - Patterns of Change in Problem Families, pag 23.

gesprekken en andere activiteiten worden gemaakt en het waarom en het hoe voortdurend wordt getoetst aan een bepaald frame of reference.

Wij zullen waarschijnlijk eerst met een proef-project op kleine schaal moeten beginnen om vervolgens op grond van de resultaten daarvan te zien of tot verdere stappen overgegaan kan worden. Het komt mij daarom voor dat een grootse organisatie als achtergrond van zulk een plan niet noodzakelijk en niet gewenst is. In de Nederlandse agglomeraties zijn de verschillende organisaties reeds vertegenwoordigd. Haakt men zulk een onderzoeksexperiment aan een Sociale Dienst dan zou men desgewenst in een speciale commissie voor dit werk de levensbeschouwelijke en enkele functionele instellingen kunnen doen deelnemen.

Maar wanneer men begint aan een onderzoek op beperkte schaal dat een testen van hypothesen zou moeten zijn en mogelijk een voorbereiding voor een experiment van grotere omvang, schijnt het wenselijk het Project niet topzwaar te maken naar de kant van het beleid. Men zou zich ook kunnen voorstellen dat er op enkele plaatsen een experiment aangevangen werd en, wanneer dit geografisch mogelijk is, een supervisor beschikbaar was voor enkele afzonderlijke proef-projecten, die in dat geval wel dezelfde lijn van werken zouden moeten volgen, willen de resultaten combineerbaar en vergelijkbaar zijn. De realiteitssituatie in het Nederlandse maatschappelijk werk belet ons dat wij ten minste 12 caseworkers inzetten met daarenboven nog een full-time expertstaf van ten minste 3 mensen, gesteld dat een stad van vergelijkbare omvang als St. Paul ook de andere mogelijkheden bood een dergelijk experiment te beginnen.

Een dergelijk proef-project moet zich wel over enige tijdsduur uitstrekken. Probleemgezinnen zijn meestal niet in enkele maanden te helpen. Het St. Paul's Project duurde wat het methodiekexperiment betrof 4 jaar. Maar men moest daar met niets beginnen en stap voor stap al de inzichten verwerven die in de achterliggende hoofdstukken in enkele regels zijn samengevat. Een experiment ten onzent zou een aantal verworvenheden van het St. Paul's experiment als uitgangspunt ten behoeve van enkele fundamentele vraagstellingen kunnen nemen, zou zijn hypothesen op grond van de aldaar verkregen inzichten kunnen formuleren. Toch menen wij dat zeker 2 à 3 jaar nodig zijn om tot enige verantwoorde resultaten te komen.

Wij achten ons niet bevoegd uitspraak te doen over de financiering van zulk een project. Maar het feit dat in het verleden gebleken is dat de overheid voor het werk met probleemgezinnen grote belangstelling heeft, kan ons optimistisch stemmen. En het lijkt ook niet helemaal uitgesloten particulieren te vinden die een proef-project zouden willen steunen.

Wanneer wij ten slotte onze overwegingen samenvatten in enkele aanbevelingen, willen wij die als volgt formuleren:

- 1 Het St. Paul's Project heeft een aantal boeiende mogelijkheden laten zien van experimenten met de methodieken van het maatschappelijk werk en van maatschappelijk werkonderzoek.
- 2 Het zou waardevol zijn wanneer de mogelijkheid geboden werd de

ervaringen met het casework-methodiekenexperiment t.a.v. het werken met probleemgezinnen nader te toetsen in de praktijk van dit werk in Nederland.

3 Daartoe zou men kunnen beginnen met het opzetten van één of enkele proef-projecten van niet al te grote omvang en niet al te ingewikkelde organisatorische structuur.

4 Voorwaarde voor het bruikbaar zijn van zulk een experiment ten behoeve van het onderzoek is dat men werkt met gekwalificeerde werkers, die bekend zijn met de methode van het social casework. Voorts dat ten behoeve van dit werk een supervisor aangetrokken wordt die bekend is met het werken met probleemgezinnen. Het is noodzakelijk naast de individuele begeleiding van het werk groepsbesprekingen te hebben. De wenselijkheid van een consulterend team, ten dele bestaande uit vertegenwoordigers van andere disciplines, bekend met probleemgezinnen, dient overwogen te worden.

De onderzoeker zal van meet af aan deel moeten uit maken van de staf van het experiment.

5 Het onderzoek dat op het experiment gedaan zou moeten worden zou vooral nog een exploratief karakter moeten hebben en berusten op casestudies op grond van het door de caseworkers geleverde gevallenmateriaal.

6 De uitgangspunten van het experiment zouden de in hoofdstuk 2 en 3 aangegeven gezichtspunten kunnen zijn. Deze zouden ook kunnen dienen als materiaal voor de vraagstellingen voor het onderzoek. Mogelijk zouden ze beperkt moeten worden, in alle geval zou het wel noodzakelijk zijn het Casework Notebook te gebruiken als achtergrond en interpretatie van de aangegeven punten.

7 Gezien de duur van de hulpverlening aan probleemgezinnen schijnt een minimum van 3 jaar voor zulk een Project noodzakelijk. Daarbij moet dan nog enige tijd gerekend worden waarin de onderzoeker het afgesloten materiaal kan bewerken.

Appendix

De bijlagen laten ons iets zien van de wijze waarop de onderzoekers het materiaal en de systematisering van de caseworkers verwerkten tot een apparaat waarmee zij de gezinsfunctionering nader konden bestuderen.

BIJLAGE A¹ geeft een schema dat de samenhang van de verschillende categorieën van gezinsfunctionering wil demonstreren.

BIJLAGE B² biedt een nadere uitwerking van dat schema.

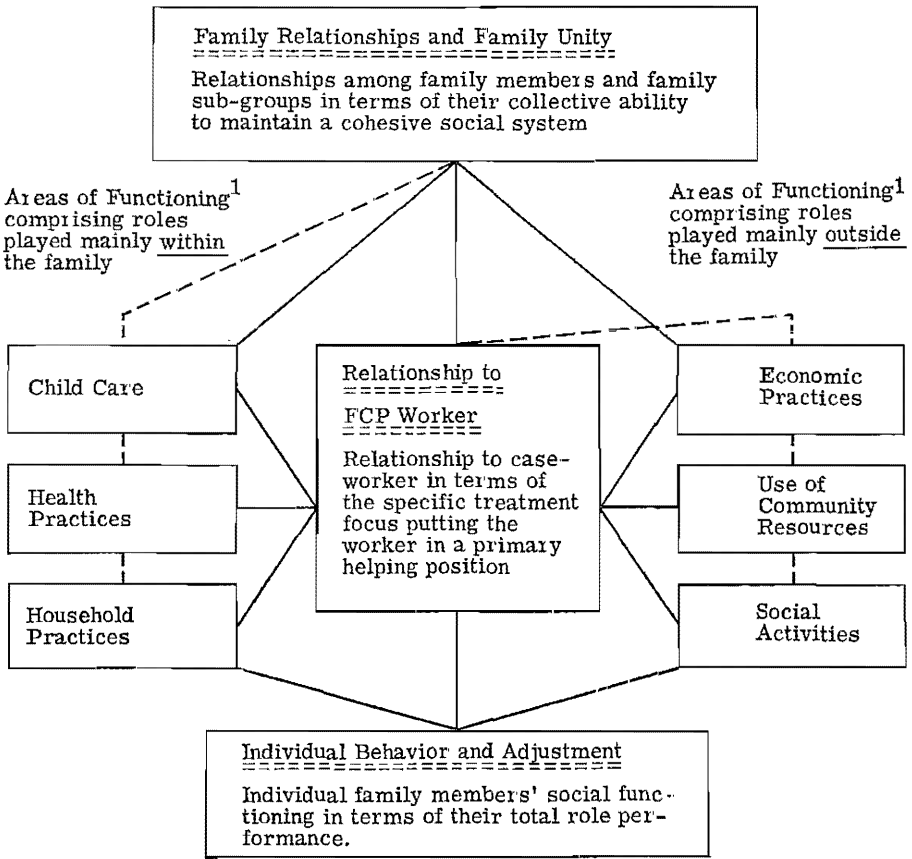
BIJLAGE C³ geeft er een voorbeeld van hoe op grond van dit schema een evaluatie geschreven werd. Het gebruik van zulk een evaluatie ten behoeve van het pogen verschillende niveaus van gezinsfunctionering in het algemeen vast te stellen valt buiten het bestek van deze publikatie. Wij verwijzen belangstellenden naar de geschriften: „Families in Trouble” en „Patterns of Changing in Problem Families” (zie literatuurlijst).

Ten slotte confronteert BIJLAGE D – zoals reeds in het Voorwoord vermeld is – de uitgangspunten van het St. Paul's Project met enkele Nederlandse ervaringen.

1 2 Ontleend aan: I. L. Geismar and Beverly Ayres – Families in Trouble St. Paul, 1958.

3 Ontleend aan: L. L. Geismar and Beverly Ayres – Measuring family functioning, St. Paul. 1960.

CATEGORIES OF SOCIAL FUNCTIONING

1 The areas represent a convergence of family members' roles in culturally defined areas of social functioning.

BIJLAGE B

Outline of categories of social functioning

NOTE: *Attitudes and feelings* belong in every section along with overt behavior. Define *strengths as carefully as weaknesses* in each area of functioning.

A Family Relationships and Family Unity

- 1 Marital relationship. (Past history, present status, closeness of ties, conflicts, extra marital relationships.)
- 2 Relationship between parents and children. (Include brief sketch of family history.)
- 3 Relations among children.
- 4 Family solidarity. (Degree of family cohesiveness, likenesses or differences in values and beliefs which make for unity or disunity; for example, how much do the parents agree or disagree on what is right or wrong in the behavior of the children? What things do the family do together, as recreation, eating meals, etc.?)

B Individual Behavior and Adjustment

- 1 Personality and observed behavior. (Describe the individual family members, in separate numbered paragraphs, beginning with parents, then children according to age, then other household members. Give brief sketch of appearance, personality, and behavior, drawing on school reports, psychiatric summaries, test results, police or probation records, etc., as well as on your own observations on capacities and limitations.)
 - 2 Performance of social roles. (How does the individual perform in his various roles, i.e., the man as father, husband, wage earner, etc., or the child as family member, student, member of peer groups, etc.)
- In describing the functioning of individual family members, sub-categories one and two may be combined. Separate numbered paragraph for each individual discussed.

C Care and Training of Children

- 1 Physical care. (Food, clothing, cleanliness, etc.)
- 2 Training methods and emotional care. (Ideas of how children should behave; what things do children do that parents like? How and by whom is approval shown? What conduct is disapproved? How and by whom are limits set and enforced? Are parents consistent in training and do they work together in training?)

D Social Activities

- 1 Informal associations. (Nature of contacts with the extended family, friends in and outside the neighborhood, recreational activities, etc.)

2 Formal associations and social status. (Membership in clubs, organizations, unions, business associations, family's feelings about their social status.)

E Economic Practices

1 Sources and amount of family income. (Employment, relief, insurances, etc.)

2 Job situation. (Nature of work, employment pattern, job satisfactions, irritants and frustrations.)

3 Use of money. (Adequacy of income, how well is money managed, who controls the purse, priorities in spending money, amount of debts, etc.)

F Household Practices

1 Physical facilities. (Appearance of home, type of neighborhood, household equipment for sleeping, bathing, cooking, etc.)

2 Housekeeping standards. (Neatness of home, management of household, diet of family, ways of serving meals, etc.)

G Health Conditions and Practices

1 Health problems.

2 Health practices. (How are the health problems being met, and how does the family protect the health of its members?)

H Relationship to Family Centered Worker

Ways of working with Family Centered Worker. (Initial reception of worker, development of relationship, to what extent are worker and family together on objectives. Quote family members if possible.)

I Use of Community Resources

Ways the family sees and uses:

School

Church

Health Resources

Social Agencies

Recreational Agencies, etc.

(Degree of co-operation with agencies and institutions, extent and kind of use made of resources. Separate numbered paragraph for each resource discussed.)

A Family Unity and Emotional Atmosphere of Home

Beginning Situation

1 *Marital relationship* – The marriage in 1934 was a forced one, Mrs. C. being several months pregnant with Ellen. There is a long history of marital discord: Mrs. C. is nagging and resentful of Mr. C.'s inadequacies (alcoholism, irregular support).

Mr. C. feels isolated and rejected by his wife and the children, turns more and more to alcohol as an escape. Things seem to go along more smoothly when Mr. C. is sober and working, but this occurs so seldom that most of the marriage has been one „hassle” after another. Mrs. C. has dominated the family, although she does not want to assume responsibility, yet has had to do so. She wishes to have a strong mate on whom to rely, but is unable to give him the kind of acceptance and encouragement that would strengthen him. He resents his inability to take over as head of household, resents his wife for acting like a „big shot”. Each then is resentful of the other for failures in one area or another. This basic marital conflict has affected the children, who have become delinquent as they reach their teens.

2 *Parent-Child relationship* – Mother and children apparently have a close, warm relationship. However, other factors show there is a deficiency. She finds it hard to control the older ones, tends to be overprotective, to project blame for children's delinquencies on associates, to feel that her family has been picked on. She expressed the attitude, „Donald got into more trouble than Wayne, why did he get off easy?” Mr. C. is an isolate from the family group, has been a poor object of identification for the children. Mrs. C. encourages this derogatory feeling toward him. The boys refuse to bring friends to the home for fear the father will be there drunk. Older children have all begun acting out in adolescence and parents have been unable or unwilling to see their part in children's delinquencies.

Level of Social Functioning as of 12-25-57

1 *Marital relationship* – Mr. C. has been able to control his drinking to a marked extent, but does drink when tension gets too great. Mrs. C. was helped to realize the demoralizing effects of her treatment of him, and has been able to give him more responsibility as husband and father, but occasionally nagging him when business is slack and he doesn't pursue steadier employment. In June 1957, when his work had tapered off to practically nothing, Mrs. C. became quite harassed and took a job to help pay on rental arrears and current rent. Mr. C. at first reacted by going off on a drunken binge, then quieted down when she promised to stop working after the family had enough money to permit them to move. In general, there has been less conflict between the parents, and Mr. C. has been able to take over more responsibilities in the home. Separation or divorce has never been seriously considered. However, he is still considered by his wife and children as the „weak” member of the family who needs constant bolstering, and Mrs. C.'s dissatisfaction with her mate is an undercurrent throughout, which occasionally breaks through, particularly when crises occur.

2 *Parent-Child relationship* – Father gradually took over some responsibility for disciplining the boys, especially after Don's involvement in a theft. Children all have a new respect for him, have remarked on how much happier their home life is since he stopped drinking. Mrs. C. remains somewhat overprotective of children, although she has lessened some of her controls, allowing her husband a share in caring for the children. His performance in this area has certainly improved, but tends to be rather erratic. He seems to enjoy new role with children, especially Donald, takes truanting children back to school. Mrs. C.'s going to work in summer of '57 coincides with more delinquent behavior on part of Gregory.

3 *Sibling relationships* - No information.

4 *Family solidarity* - According to worker there is a „strong family feeling”, but this apparently applies largely to mother and children, as father is ostracized because of drinking. Others tend to band together to present a united front, project blame for problems on children's companions, court, neighbors, etc. The mother has carried the burdens in the family, makes decisions, carries family along, but tends to get discouraged. „If I take an interest, the whole family does, if I lose it they do too.” While the emotional climate has been tinged with marital strife, alcoholism of father, and delinquency, the family does have its good times together. Fixing a recreation room in the basement was a family project in 9/55. They like to play cards together, have big family dinners. Children pitch in and help with house-keeping chores. Married children have strong home ties.

B Individual Behavior and Adjustment

Beginning Situation

1 *Mr. C.* - A tall, thin, passive appearing man, with large brown eyes, one front tooth noticeably missing. Long a problem drinker. His mother and brother were both alcoholic and Mr. C., who started drinking at age 15, had a series of step-fathers when growing up. His mother was married 4 times. He has had one year of high school. Appears to

3 *Sibling relationships* - Children show concern for one another, for example: Wayne wants to contribute to the schooling of little ones so they won't be „dummies” like himself. He buys toys for younger ones. Both Wayne and Donald offer occasional advice to younger children, urging them to take schooling more seriously, to stay out of trouble, etc. Wayne is usually ready to give financial aid to his siblings when they are in need. As Wayne made marked progress in job, staying out of trouble, Don expressed some jealousy towards him which he resolved by finding a job he liked, keeping out of trouble. Ellen, a married sister, occasionally babysits for the younger C. children.

4 *Family solidarity* - Father now takes more active role in family affairs, parents by and large pull together. However, when financial and other problems become acute, tension arises, parents tend to project blame on one another, but these periods are relatively brief. When stresses are lessened, family enjoys big dinners together with married children, celebrated Father's Day with Mr. C., spent a vacation at a relative's lake cottage. Wayne purchased large table and chairs so family could always eat in a group rather than in relays. Whole family group encouraged to air grievances. Christmas celebrated as a big family affair, with wide exchange of presents. Birth of Ellen's baby in Juni '57 was turned into a big family affair. Family has considerable in-group feeling, show interest in each other's welfare, offer aid whenever needed.

Level of Social Functioning as of 12-25-57

1 *Mr. C.* Has remained sober for long period, but goes on minor periodic drinking sprees, when a crisis appears, as after the boys get in trouble or after eviction notices. However, did a good job keeping house while wife in hospital. He has gained weight, looks much better physically, but complains of soreness in leg. Has become more self confident and

be of limited intelligence. Has had recurrent pleurisy since 1952, was in the army from 1944-45, has a service connected disability from leg injury, was confined to a psychiatric ward in 1951 with a „passive regressive reaction with associated alcoholism and mild anxiety.” In Juni 1955 served a 30 day Workhouse term for drunkenness and disorderly conduct. Now claims he wants to control his drinking, saying „I don't want to get like I was before”. Is unable to assume responsibility as husband or father, is an isolate in family group (see A). His work pattern has always been irregular, forcing family to apply for relief periodically.

2 *Mrs. C.* – An obese, hypertensive woman, who is controlling and dominates the family, but also is its sparkplug. She came from a large family where parents were very strict. Had several years of high school, places much emphasis on education, something which Mr. C belittles. Complains about heart condition, high blood pressure, etc. (see G) for which she refuses anything but emergency care. Seems to be of low average intelligence. Consistently nags her husband, is resentful that she has had to assume full responsibility for family. Performs well in areas of housekeeping and physical care of children, has social outlets through the church. Relates warmly to children, but is overprotective, finds it difficult to control the older ones.

3 *Ellen* – Has a past record of truancy, illegitimate pregnancy, had been at county girls' school at one time. Is now married and out of home. This was a forced marriage.

better able to tolerate frustrations and crises, with only minor lapses. Changes in role performance as husband and father are noted in Section A. Employment continues to be an area of concern and one in which he feels inadequate. While he is devoted to his employer and his job, the slack work periods and nature of job (hauling heavy appliances etc.) are constant sources of irritation. He is forever „lining up new jobs” but nothing materializes and he continues the unsteady pattern in the sheltered position at transport company, where however the work is probably too heavy for him. His age and alcoholism also limit his employability. Says he turned down chance to drive ambulance for fear his drinking might endanger others.

2 *Mrs. C.* – Continues to be the moving force of the family. She has gained a somewhat better understanding of herself and of Mr. C. While still resentful of husband's inadequacies, she has been able to see effects of her nagging and need to control, has been more accepting of him, has encouraged him to take more responsibility in the home. She shows less projection as compared to her earlier need to attribute all family problems to fathers' drinking, bad associates, etc. Resisted medical care on various pretexts until 1/56, when she was in hospital with high blood pressure. Placed herself under regular medical care, but grew lax about keeping appointments when income lessened. Lost considerable weight by dieting, appears plump but not obese. Went to work summer '57 to earn money for rent payments, said going to work was better for her mentally and physically than sitting home worrying about eviction. Struggles hard to manage affairs of family, determination shown by going to work when family was in a financial pinch. While she has shown some improvement in handling children, this remains an area of concern, i.e. younger boys' delinquencies (see B 7 and 8).

3 *Ellen* – Said to be happily married with attractive new home in suburbs. Had a baby girl in 6/57. Remains close to C. family. Has helped when family in a pinch.

4 *Jenny* - Also a past record of truancy. Was married in summer of 1955, her husband's folks paying expenses for church wedding.

5 *Wayne* - On probation since 1951 for larceny, burglary, truancy. Was at State Training School for boys from 1953 to 5/54, when he returned home. The Welfare Board has urged his commitment to an institution for training retarded children because of his borderline intelligence and susceptibility to influence of other delinquents. He is considered a „follower” in committing crimes. His family is bitterly opposed to his institutionalization. Since his return from the training school he has shown little interest in school, truants frequently, but has been in no other trouble. Probation dismissed in 5/55.

6 *Donald* - Is presently at the State Training School for burglary and truancy. Visiting Teacher described him as „quite disturbed”. He fights a great deal and was aggressive. Of average intelligence (no score given). No further information.

7 *Robert* - School reports occasional truancy in spring of '55. Principal de-

4 *Jenny* - Worked in a restaurant, was promoted to a better position there with considerable responsibility. Continued to maintain close family ties, helped Wayne and Donald get jobs. In fall of '56 joined husband, member of armed forces at army camp. Marriage happy, per parents. Remains in touch with family, loans them money occasionally.

5 *Wayne* - Has been involved in no other difficulty. Quit school fall of '55, began working full time as clerk in medium sized store. Wayne worked diligently at the store where he was offered promotion to assistant manager in summer of '57, but feared the responsibility. He preferred to get training in the electrical field, to follow in father's footsteps, has applied for vocational training, is looking forward to attending a technical institute. IQ score of 77 on Wechsler test given in 10/56. Is very thrifty and responsible, has saved money, owns a '57 automobile, often buys toys and clothing for smaller children, regularly contributes to family income. Appears to have taken over the father role in some ways. Has a girl friend, parents approve of her.

6 *Donald* - Released from training school in 12/55. Made a poor school adjustment, frequent truancy, his having been at training school repeatedly called to his attention at school by students and staff. Quit school on his 16th birthday in spite of his average intelligence and mother's pressure on him to continue. Had a series of jobs. In 9/56 arrested after participating in a theft, returned to training school, made a good adjustment. Authorities decided his involvement in the difficulty was minimal and he was returned home in 11/56. His last employer immediately rehired him. In 5/57 began as plumber's apprentice, has worked successfully in this job. Probation officer was pleased with his progress in the past year, believes Donald has found security in his job. Has been in no further trouble, probation dismissed in 11/57.

7 *Robert* - Occasional truancy continued. Early in 1956 Robert was

scribed him as having a good attitude and not a behavior problem, but mentally retarded, learning practically nothing. Is said to get along well with other children

transferred to a special class with subsequent improvement in motivation to learn. In minor trouble with police (breaking windows) in 5/57. Said to be a conformist, tends to follow others. Late fall of '57 truanting less frequent. Has participated in activities at neighborhood YMCA center.

8 *Gregory* - Has seriously crooked teeth which impair his otherwise wholesome appearance. School report in spring '55 says he is not working up to capacity. Did not apply himself, was inclined to be „smart alecky”, seldom did his homework, showed aggressive tendencies.
Occasional truancy.

8 *Gregory* - Occasional truancy in fall '56. Continues to do little work in school. Truanted persistently in fall of '57, rejecting parental and school authorities' guidance, blaming peers who called him „chicken” when he wouldn't skip school. Finally expelled from school 11/57, truancy petition filed, sent to County Boys' School. Escaped, was returned, ran away again, involved in a theft with group of other boys. Probation officer reports him as bragging about exploits. Placed at State Training School in 12/57

9 *Thomas and James* - Attractive, outgoing, freckle-faced youngsters. Present no special problems. School reports that attendance is regular, but they are said to be retarded (no test scores provided), although they work up to capacity.

9 *Thomas and James* - Both picked up for shoplifting in 2/56, no charges filed. Occasional truancy which seems to occur during stressful periods in the home. Learning ability below par, but boys state they like school. They have not truanted this fall, have attended school regularly. Spend much time at Ellen's house, peer groups around there said to have a more favorable influence than those at housing project, where family lives. Thomas says he wants to grow up and be successful like Wayne.

C Care and Training of Children

Beginning Situation

1 *Physical Care* - Children appear well nourished, are clean and adequately clothed. Not an area of concern.

2 *Training methods and emotional care* - Mrs. C is overprotective of children, defends them, feeling family is „picked on”, tends to blame associates, neighbors, court, etc. when boys get into trouble. Older children all start acting out when they reach teens and parents are unable or unwilling to see their part in children's delinquencies. Mr. C., who

Level of Social Functioning as of 12-25-57

1 *Physical Care* - No Change.

2 *Training methods and emotional care* - Mr. C. has begun to take some of the responsibilities of a parent. Spanks younger ones for acting out behavior. Children have a new respect for him. Boys accept his discipline except during times of stress when he drinks, beats them, when can't control them. Mrs. C. then intercedes and blames Mr. C. for boys'

is usually intoxicated, is rejected by his wife and children, and very ineffectual as a father. He complains that Mrs. C. acts like „a big shot and sides with the children” He is a rather negative image for the children, while Mrs. C. has a fairly warm relationship with the children. Although she seems able to control younger children, is not able to control them as they get older. She tries to set limits, but usually does not follow through. By her projection of blame she appears to condition children against social control.

D Social Activities

Beginning Situation

1 *Informal activities* – Mr. C. hangs around with truck drivers who drink, talks about getting a job out of town although he is willing to stay home providing his wife doesn't holler and nag at him Mrs. C. visits with sisters, whom she says have married successfully Children are ashamed of father's drinking, refuse to bring friends to the home. Family social life centers around big dinners and card playing with Mr. C. excluded.

Married children often get together with family on these occasions. Boys participate in peer group activities outside of home. Donald, at the State Training School, had delinquent associates.

2 *Formal activities* – Mrs. C. is a devout Catholic, attends church regularly as do children. She belongs to a church society. Mr. C. is nominally a Catholic but refuses affiliation and makes very negative statements about religion No other formal associations noted.

acts, in flashes of anger calls him „the delinquent”. He and his wife attempt to work together to set limits, but when they failed to control Gregory's truancy, they took him to school, conferred with authorities there, then projected blame on each other when truancy persisted. Mrs C. continues to be somewhat over-protective, tries to justify their deviant behavior. However, family is better able to cope with difficulties in this area, and have turned positively to the worker and to probation officers, for help with boys when they are out of control. Wayne takes some part in discipline, scolded Gregory for his truant behavior.

Level of Social Functioning as of 12-25-57

1 *Informal activities* – Mr. C shys away from taverns and drinking companions except when upset. He is included in many family social affairs to which married children continue to come Children now proud of home, feel free to bring in neighbors and friends. Wayne has a girl friend of whom parents approve. Gregory involved in delinquency with associates.

2 *Formal activities* – Mrs. C. joined a mother's club at the school. Wayne and Donald have been active at a Catholic youth center. Donald joined a club at the housing project. Mr. C. was happy over Robert and Gregory being confirmed in spring of '57, told the boys that one day he was going to church with them, the first positive sign on his part towards the church Church associations of mother and children continue. Boys have occasionally used neighborhood YMCA center.

E Economic Practices

Beginning Situation

1 *Source and amount of income* – Income derived from Mr. C's earnings as part-time laborer. He also receives a small VA disability pension Mr. C's income varies considerably depending on number of hours he works. The family lived on relief while Mr. C. was in the Workhouse, and have received periodic relief throughout the marriage. Amount of income is marginal and unstable. Mrs. C complains they barely get along. Both parents dislike receiving relief. Financial pressure a big factor in family conflict.

2 *Job situation* – Mr. C. is employed as a laborer at a trucking company, but works varying number of hours, averaging about half time. He would prefer to work as an electrician which he considers his trade, but is presently not interested as this business is slack. Talks of working on foreign construction projects where he'll earn „big money". Present employer apparently makes concession for Mr. C's condition (drinking), also realizes that he can keep him on this irregular basis. Mr. C. gets extremely nervous during slack seasons, also complains that work is too heavy for him.

3 *Use of money* – Mr. C. ordinarily gives his wife his earnings except for what he withholds for drinking. She pays all current bills, handles all the money which meets with his approval. She complains they have a hard time getting along, as they pay \$ 20 a month on a TV set and have other bills, not enumerated. Old agency records shows family have received debt adjustment service with little or no improvement.

Level of Social Functioning as of 12-25-57

1 *Source and amount of income* – Mr. C's earnings have continued to be irregular due to lack of steady work and lay-offs. Wayne and Donald each contribute \$ 15 a week. Mrs. C. went to work in summer of '57 earning \$ 200 a month when Mr. C's work tapered off. Some relief given during period of his lay-offs. Married children contribute in emergencies. Mr. C. lost his disability pension fall of '57 because he was unwilling to cooperate with VA medical services.

2 *Job situation* – Mr. C. worked almost steadily at same company fall of '55 to winter of '56, but since then his employment has been irregular although his employer encourages him to hang on, hopeful that work will pick up. He remains on there partly because of good relationship with employer, but complains of lay-offs, heavy work. Is forever planning to take better jobs, but has limited capacity to do so. Both Wayne and Donald working full time. Wayne offered assistant managers job, is presently planning to get training as electrician at a vocational school. Donald now working as plumber's apprentice. Mrs. C. took a waitress job summer of '57, plans to work only until family can afford to move from housing project. All family members (except for Mr. C's dissatisfaction) like their jobs.

3 *Use of money* – Family has managed to keep debts under control with exception of rent and power bill. Pressure from housing project manager for rent payments in spring of '57. Power cut off for a short time because of non payment of bill. By 8/57 family owed \$ 156 back rent, by 12/57 owed \$ 224. Rent had been raised to \$ 75 per month in fall of '57, which overwhelmed family and they have been behind ever since. Presently are being threatened with eviction. Family has had a hard time making ends meet throughout 1957. Mrs. C. continues to manage money. Wayne saves regularly,

invested in a new car after a year of saving. Donald spends money freely

F Home and Household Practices

Beginning Situation

1 *Physical facilities* - Family occupies a four bedroom unit in a public housing project. The home is roomy, comfortably furnished, bright and attractive. All necessary household equipment available. Family is working on a recreation room in basement.

2 *Housekeeping standards* - Housekeeping is good, home very clean and neat. Children pitch in and help

Level of Social Functioning as of 12-25-57

1 *Physical facilities* - No change. Family remains at housing project. Older boys have continued to show pride in home, purchasing articles of furniture, etc. Family plans on moving because of repeated eviction threats (see E 3). Older boys insist family find house in good neighborhood.

2 *Housekeeping standards* - Since summer of '57 housekeeping has deteriorated somewhat, with Mrs. C. working and family having lost some interest in home following repeated eviction threats. On unannounced visit in 11/57 home looked dusty and untidy.

G Health Problems and Practices

Beginning Situation

1 *Health Problems* - a Mr. C. has had recurrent pleurisy since 1942, which has been a job handicap. Service connected disability 1945 from leg injury makes walking difficult

Suffered heart attack in 1952. Has neglected teeth. Excessive drinking contributes to poor health.

b Mrs. C. reports she has a „heart condition”, high blood pressure, has been hospitalized in past when she has had „attacks”. She is overweight, has swollen legs, poor teeth.

c The children are in good health except for Gregory who has seriously crooked teeth which mar his appearance.

2 *Health practices* - a Mr. C. has been fearful of returning to VA hospital for treatment.

b Mrs. C. reluctant to face her medical problems or to seek consistent medical care, has been hospitalized only on emergency basis when „attacks” occur. Feels to place herself under

Level of Social Functioning as of 12-25-57

1 *Health Problems* - a Has gained weight, looks better physically since he has been drinking less, although continues to complain of soreness in leg.

b Mrs. C. by dieting has lost considerable weight, appears plump but not obese, feels better physically. Received treatment for high blood pressure in spring '56, by summer health improved, blood pressure normal.

c No change

2 *Health practices* - a No change. Has not returned to hospital, causing loss of disability pension

b In 1/56 placed herself under medical care at public dispensary, reported regularly. Hospitalized 3/56 for high blood pressure. Kept dispensary appointments for a time but during past

doctor's care because he might scold her for having let her teeth go and for being so fat.

c No dental care being received.

year has been lax in getting treatment, has failed to return to clinic since she has been employed

c No dental care noted.

H Relationship to Family Centered Worker

Beginning Situation

1 *Attitude toward worker* - Mrs. C. received worker with some suspicion, stated her fear that children would be taken away from her. Was superficially pleasant, but showed resistance to the idea of medical care.

Mr. C. avoided the first interview.

2 *Use of Worker* - On first visit worker began by explaining she was concerned with the many problems the C's had and had come to offer her services in helping them work through some of these problems. Mrs. C. immediately complained of difficulties around her husband's drinking and the older boys' delinquency, but projected blame on the boys' companions and on the probation officer.

Level of Social Functioning as of 12-25-57

1 *Attitude toward worker* - All the family have accepted casework services, although Mrs. C. was selected (and responded) as key person who could do most for family group. Mr. C. took part in some joint and also separate interviews. While he is cooperative with the worker, he probably feels worker is primarily aligned with his wife. Both look to the worker for help, call on her freely whenever in trouble. Some hostility towards worker in fall of '57 following an episode where worker was unable to loan the family money they wished and needed for new housing. Recently this hostility lessened as they understood reasons for refusal of a loan.

2 *Use of Worker* - In the second interview Mrs. C. was able to assume some of the responsibility for the difficulty in the family, admitting provoking Mr. C. and always arguing and nagging at him. She responded positively to the suggestion that she and worker start in together in the area of marital discord. However, Mrs. C. showed considerable resistance to place herself under medical care. During the period of treatment there has been considerable mutual understanding between worker and family on what are the problems with good results. Mr. C. though given considerable recognition for progress he has been able to make has not found new areas in which he can find satisfactions. Woman remains overprotective of children, is conflicted about her going to work and its possible effect on the delinquency of the boys. Worker has not been able to help the family cope with their acute housing problem other than to persuade housing manager to postpone eviction and to encourage the whole family to keep working on it.

I Use of Community Resources

Beginning Situation

0 Family has a generally poor relationship with community agencies. Although Mrs. C. has always been courteous and tried to cooperate, there has been much resistance. Mr. C. is more openly hostile and this attitude has been conveyed to the children.

1 *School* - All the children have disliked school. Wayne truants frequently Robert occasionally. Donald presently „disturbed” and „aggressive” in school, other children reported as retarded, not working up to capacity. Mrs. C. feels school personnel are unfair to children, judging them by previous delinquent records. However, she shows much concern over their failure to like school, considers education important. Mr. C. thinks she overvalues education.

2 *Church* - Mother is a devout Catholic, attends church regularly as do the children. She belongs to a women's society there. Mr. C. has strong antireligious views.

3 *Health resources* - Mr. C. has received treatment at VA hospital, but is fearful to return there. Mrs. C. is lax in using medical facilities for herself. Facilities used only in case of „emergencies”. Attitude more one of apathy and fear than hostility.

4 *Social agencies* - a County Welfare Board - The C's resent their long time dependency on public assistance. Years of unpleasant association. Mr. C. is usually drunk and belligerent when confronting agency for help. Child welfare services have been urging Wayne's commitment to an institution for training retarded children. The family is bitterly opposed to this. Attempts to see Mr. C. were in vain until he came in very belligerently to protest this plan.

b Probation Office - Open antagonism to this agency, claim probation officer swore and was generally a poor

Level of Social Functioning as of 12-25-57

0 See items below for changes.

1 *School* - Both parents have attempted to keep children in school. Wayne is now sorry he left school, wants to return for vocational training, calls Gregory a „fool” for truancing. The parents have shown greater cooperation with school personnel and the Visiting Teacher. Robert transferred to special class, liked school better. Occasional truancy continues. Gregory became serious problem in school due to excessive truancy and aggressive behavior, was expelled in 11/57.

2 *Church* - Mother and children continue church activities. Robert and Gregory were confirmed in spring of '57. Mr. C.'s hostility has lessened, he shows more interest in church, says one day he will go with the boys.

3 *Health resources* - Mr. C. was reluctant to return for further treatment, lost eligibility for pension. Mrs. C. has made better use of the public clinic and hospital for her health problems, but neglected to use these facilities after she went to work.

4 *Social agencies* - a County Welfare Board - Mr. C. was able to apply soberly for financial help during winter slack seasons, showed sympathy toward one harassed worker, said he felt the job „was too much for her and if she kept it up would end in a sanitarium”. PA worker upon closing case in 6/57 called the family „cooperative”. Family expressed liking for last PA worker.

b Probation Office - Parents have more of a feeling boys should be on probation and that the PO may help them

influence on the boys.

c Public housing project - Family has had a good relationship with housing authorities

5 *Recreational agencies* - No contacts with recreational agencies noted

rather than just punish. Are cooperative with the agency, admire the probation officer.

c Public housing project - Relationship to housing manager deteriorated as family fell behind in payment of rent. Eviction has been threatened since summer of '56.

5 *Recreational agencies* - Wayne and Donald have been active at a Catholic youth center. Donald joined a club at housing project. Boys occasionally use a neighborhood YMCA facility.

De behandeling van twee Nederlandse probleemgezinnen in het licht van de inzichten van het St. Paul's Project

in samenwerking met A. ten Kate

De hiernavolgende gevalsbeschrijvingen Hazewinkel en Tinga bieden twee Nederlandse behandelingen van probleemgezinnen aan.

Hoewel in deze behandelingen de gezichtspunten van het St. Paul's Project nog niet doelbewust beproefd zijn, is er toch wel sprake van een zekere werkwijze in deze geest, doordat in de casework-staf van de Academie voor Sociale en Culturele Arbeid de opvattingen van het outreaching casework enigszins bekend waren en positief gewaardeerd werden.

In deze beschrijvingen is gepoogd enige confrontatie met de uitgangspunten en methodische gezichtspunten, als in Hoofdstuk 2 en 3 aangegeven zijn, tot stand te brengen.

In de marge vindt men korte kritische aanduidingen en opmerkingen, waarin de behandeling getoetst wordt aan de principes van het outreaching casework.

Ter nadere oriëntering moge vermeld worden dat het gezin Hazewinkel een stadsgezin is, het gezin Tinga een plattelandsgezin.

HET GEZIN HAZEWINKEL

Het gezin bestaat bij de contactlegging in 1959 uit een man van 39 jaar, een vrouw van 33 jaar en 7 kinderen van 0 - 10 jaar, te weten 3 meisjes en 4 jongens. Man en vrouw zijn beiden eerder gehuwd geweest; deze huwelijken zijn door echtscheiding ontbonden; de vrouw sloot het eerste huwelijk op 17-jarige leeftijd met een weduwnaar met 3 kinderen; zij kreeg 4 kinderen bij deze man en scheidde toen ze 6 jaar met hem was getrouwd; zij werd uit de ouderlijke macht ontzet over 3 kinderen; het jongste kind bleef bij haar. Uit het concubinaat dat ze aanging met haar huidige man werd 1 kind geboren; kort daarna huwden man en vrouw en kregen nog 5 kinderen, zodat in totaal door het echtpaar 7 kinderen moeten worden opgevoed en verzorgd. De vrouw heeft geen contact met de 3 kinderen, waarover ze uit de ouderlijke macht is ontzet; de man evenmin met het kind, dat uit zijn eerste huwelijk is geboren.

Sinds het huwelijk is het gezin bij de Dienst voor Sociale

Zaken bekend; de man is veel werkloos en er zijn steeds financiële aanvragen voor kleding, schoeisel, etc. Bovendien geeft de man veel gedragsmoeilijkheden; hij heeft weliswaar geen berechte misdaad begaan maar hij heeft wel meermalen contact met de politie gehad wegens ruzies en vermoedelijk alcoholmisbruik. De vrouw is wegens diefstal éénmaal berecht; geruchten over prostitutie na de ontbinding van het eerste huwelijk zijn niet voldoende bevestigd.

Sinds haar eerste huwelijk op 17-jarige leeftijd en in verband met de ontzetting uit de ouderlijke macht van de vrouw is zij bij meerdere instanties bekend. De rapporten over de vrouw zijn overwegend veroordelend; er lijkt weinig te verwachten.

In januari 1959 vraagt de G.G.D. aan de afdeling Maatschappelijk Werk van de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken om een onderzoek te willen instellen naar de oorzaak van de slechte lichamelijke toestand van het oudste kind, een meisje van 10 jaar. De ouders gaan akkoord met het treffen van bepaalde voorzieningen door de schoolarts voor dit kind en zijn op de hoogte van het bezoek van de maatschappelijk werkster. De maatschappelijk werkster treft de vrouw en kinderen aan in een steeg achter een straat, waar de prostitutie een publieke zaak is. De woning is in zeer slechte conditie, de bewoning laat veel te wensen over; het gezin beschikt over één kamer, een gangetje en een smalle keuken-gang met als enige ventilatie een dakraam naar de zolder. Op de zolder is een slaapkamer afgetimmerd, waar de ouders en 6 kinderen slapen; de baby slaapt in de woonkamer; de zolder is opslagplaats voor brandstof. In het huis is slechts één kast, nl. een plankenkast in de keuken.

Er blijkt bij dit bezoek dat er geen schijn van kans is om met de vrouw te praten over de mogelijke oorzaken van de lichamelijke zwakke toestand van haar dochtertje; zij ziet als enige oorzaak de slechte huisvesting en het lage steunbedrag, waardoor het gezin te weinig goede voeding krijgt. Vragen van de maatschappelijk werkster of er misschien ook andere dingen zijn die het dochtertje in deze omstandigheden brengen, ketst de vrouw af en vergroten haar agressie. In de supervisie wordt vastgesteld dat het instellen van een onderzoek kennelijk te bedreigend is, gezien ook de ervaringen in het verleden, en dat overwogen moet worden of er geen entree te krijgen is met iets „tastbaars”, waarbij uiteraard op-

*initiatief tot hulp
bieden wordt
door anderen ge-
nomen*

*te vage contact-
legging*

*overweging
nuttigheids-*

gepast moet worden voor het kopen van de relatie. Het *waarde te*
 geluk is de maatschappelijk werkster niet mee; de *bewijzen*
 Dienst voor Sociale Zaken kan de uitkering van dit
 veel vragende gezin niet verhogen; het huisvestingsbu-
 reau wil alleen meewerken als dit gezin eerst „bewijst”
 een goede woning „waard” te zijn. Twee maanden later
 stelt de kinderpollitie zich in verbinding met de Dienst
 voor Sociale Zaken; de kinderpollitie moet een onder-
 zoek instellen naar het zeer frequent schoolverzuim
 van de kinderen en naar aanleiding van een klacht uit
 de buurt, dat alle kinderen worden verwaarloosd en
 met name het oudste meisje met „zedelijke ondergang”
 wordt bedreigd. De vrouw noemde toen de relatie met
 de Dienst voor Sociale Zaken, en na overleg daarmee *voor zover moge-*
 wil de kinderpollitie het gezin de keus laten tussen het *lijk hantering*
 accepteren van een contact met de maatschappelijk *zelfbeschikking*
 werkster of een nader onderzoek door de Raad voor *en positieve*
 de Kinderbescherming. De keus valt op een contact *hantering gezag*
 met de maatschappelijk werkster, en na ongeveer 3
 maanden vindt er opnieuw een „eerste contact” plaats.
 De maatschappelijk werkster kan nu duidelijk stellen *doel van*
 voor welke problemen hulp moet worden geboden; zij *contactname*
 bespreekt de aangifte bij de kinderpollitie. Hierover uit de *duidelijk gesteld*
 vrouw zich zeer agressief, zij zegt te vermoeden wie uit *t.a.v. vrouw*
 de buurt dit heeft gedaan; hierop kan de maatschappelijk
 werkster niet ingaan daar ze het niet weet. Toen de
 maatschappelijk werkster voorstelde om ook met de
 man te praten over de aanleiding tot het contact werd
 de vrouw zeer angstig; de man bleek van de aangifte
 niet op de hoogte te zijn; de vrouw had het bezoek van
 de kinderpollitie en het kiezen van een maatschappelijk-
 werkcontact buiten de man om weten te houden door-
 dat hij tijdens de bezoeken nooit thuis was geweest.
 De supervisor en de maatschappelijk werkster kozen *foutieve*
 de partij van de vrouw en durfden het haar niet aan- *handelwijze in*
 doen om de man hiervan in kennis te stellen. Later *verband met*
 bleek dat dit onjuist was geweest; het heeft op sommige *contactlegging*
 momenten de hulpverlening enigszins belemmerd en *t a v. man*
 ook geschaad. De vrouw zegt toe de man over het maat-
 schappelijk-werkcontact in te lichten en wil als reden
 gebruiken de slechte lichamelijke toestand van het
 dochttertje en het huis. Hiermee gaat de maatschappe-
 lijk werkster akkoord.
 De maatschappelijk werkster bespreekt in de volgende *kieszen van*
 contacten (tweemaal per week) met de vrouw welke *werkeenheid*
 problemen het eerst om behandeling vragen; de vrouw

wenst een ander huis; het gelukt haar te doen inzien dat die kans gering is, vooral als er zoveel achterstand is in de verzorging van het huis en de huishouding. De vrouw doet dan haar best zich door de achterstand heen te werken, waarover maatschappelijk werkster waardering uitspreekt. Opvallend is dat de weerstand tegen het bezoek van de maatschappelijk werkster vooral dan groot is als de vrouw weinig aan de verzorging van de huishouding heeft gedaan. Dit wordt door de maatschappelijk werkster als een *pluspunt* gezien en ze kan dit gedrag met de vrouw bespreken. Blijvend verbetering in de toestand te brengen gelukt de vrouw niet; zij blijkt bovendien in slechte lichamelijke conditie te zijn en heeft verstandelijk zeer beperkte vermogens. Na 3 maanden worstelen van de cliënte met beperkte persoonlijke mogelijkheden in dit veel te kleine en zeer slechte huis, zonder enig gerief, stelt de maatschappelijk werkster voor om hulp van de gezinsverzorging te vragen. De vrouw is eraan toe, maar vreest dat haar man dit niet wenst. De maatschappelijk werkster grijpt de gelegenheid aan om met de man hierover in een tweegesprek te praten; reeds lang was duidelijk geworden, dat de man zich tegen het contact verzette; hij liep weg als de maatschappelijk werkster kwam, groette nauwelijks. Was de aanleiding van het contact ook aan hem duidelijk gemaakt, dan was deze situatie waarschijnlijk niet zo geworden. De maatschappelijk werkster schrijft hem persoonlijk en hij komt boven verwachting op het bureau, uit zijn weerstand tegen het contact in zeer veel kritiek op de maatschappelijk werkster door opmerkingen als: „U maakt grote fouten, u maakt mijn vrouw nog veel luier dan ze is”. Tegelijk blijkt zijn vrees, dat ten aanzien van zijn vrouw iets de maatschappelijk werkster zal lukken wat hem niet is gelukt. Zodra de maatschappelijk werkster zijn onmisbare bijdrage in dit alles accentueert en een appèl doet op zijn mogelijkheden geeft hij toestemming tot plaatsing van een gezinsverzorgster. Het benodigde huishoudelijk materiaal wordt samen met de vrouw op kosten van de Dienst voor Sociale Zaken aangeschaft; ook wordt in het grote tekort aan kleding, dekens en lakens voorzien. Hierdoor kan de vrouw als de gezinsverzorgster komt ook iets goeds laten zien. Het gelukt in samenwerking met gezinsverzorgingsinstanties een gezinsverzorgster op sociale indicatie te plaatsen; eerst gedurende 4 maanden éénzelfde gezinsverzorgster.

*aanmoediging,
hoop en
verwachting
geven*

*man in contact
betrokken*

*aanknopen bij
positieve
mogelijkheden
man,
waardering en
verwachting
uitspreken
tastbare
dienstverlening
(nuttigheids-
waarde)*

*coördinatie
hulpbronnen*

Daarna is er 2 maanden een proeftijd zonder gezinsverzorgster, wat nog niet blijkt te gaan, vervolgens wordt voor 4 maanden een gezinshulp 3 dagen per week ter beschikking gesteld. Met de vrouw worden regelmatig gesprekken gevoerd over de betekenis van de hulpverlening door de gezinsverzorgster en het gebruik dat zij ervan kan maken.

één maatschappelijk werkster in het gezin

Waar de vrouw in staat blijkt tot het naaien van kinderen en ook vrij goed breit wordt bij deze positieve mogelijkheden aangesloten. Zowel maatschappelijk werkster als gezinsverzorgster worden door de vrouw zo langzamerhand geaccepteerd; zij wordt zelf actiever zoals uit de verzorging van de kinderen blijkt. Zij staat b.v. 's morgens vroeger op, zodat de schoolgaande kinderen gekleed en gevoed naar school gaan, de nog niet-schoolgaande kinderen krijgen sokjes aan, zodat ze niet meer hele dagen op blote voetjes lopen; ze zijn mee daardoor minder vaak ziek. Op die dagen als de gezinsverzorgster er niet is en vooral in de periode waarin ze geen hulp heeft, vraagt cliënte als ze weg moet een buurmeisje op de kinderen te passen, terwijl ze daarvoor de kinderen in de leeftijd van 0-6 jaar in de kamer zonder toezicht opsloot. Ook heeft cliënte haar man bereid gevonden een hekje om de kachel te maken, terwijl haar man bovendien een tweedehands wasmachine voor haar heeft gekocht. Om met de man wat meer contact te krijgen en bovendien het gezin samen te zien brengt de maatschappelijk werkster meerdere bezoeken in de vroege avonden. Aanvankelijk daagt de man de maatschappelijk werkster steeds uit, toont veel weerstand door haar werk te bagatelliseren en af te keuren en zichzelf geweldig te prijzen. Dergelijke situaties zijn voor de maatschappelijk werkster moeilijk te hanteren; met grote tact weet zij echter al zijn grieven steeds te verbinden met ervaringen uit het verleden en hem te richten op de actuele hulp en zijn bijdrage hierin. Aanvankelijk was wel gehoopt dat deze man tot enig zelfinzicht en zelfkritiek zou komen, maar zover is het in de drie jaren dat de maatschappelijk werkster contact heeft gehad niet gekomen. De verwachtingen waren daarin onjuist en te hoog gespannen. Deze man, die veel werkmoeilijkheden heeft, die vanaf zijn prille jeugd onder moeilijke omstandigheden is opgegroeid, die zowel emotioneel als qua intelligentie geringe mogelijkheden heeft, die steeds vanwege een te laag tempo wordt ontslagen en tevens moeilijk gezag blijkt te ac-

positieve mogelijkheden vrouw komen meer aan het licht en worden geactiveerd

gezinsfunctioneren wordt geobserveerd en verbeterd

tolerantie voor frustraties van de kant van de maatschappelijk werkster

cepteren waardoor ook werkmoeilijkheden ontstaan, kan weinig anders doen dan zichzelf aanprijzen; in veel rollen heeft hij immers gefaald. De maatschappelijk werkster prijst hem vanwege het feit, dat hij altijd zijn loon thuis afdraagt, niet meer drinkt te midden van vrienden in een buurt waar veel alcoholmisbruik is.

*versterking
positieve
mogelijkheden
man*

Deze man en vrouw, die beiden uit disharmonische gezinnen komen en in vroegere huwelijken weinig positieve ervaringen gehad hebben, hebben de rol van echtgenoot nooit goed kunnen vervullen, evenmin als de rol van vader en moeder.

Het gelukt, als de situatie in de krotwoning is verbeterd, om aan de ouderrollen aandacht te besteden en de ouders te helpen bij het vinden van mogelijkheden om met de kinderen iets te doen. De man, die graag knutselt, maakt speelgoed voor de kinderen en de ouders doen vaak 's avonds spelletjes met hen; zij blijken van het kinderspel minstens zo te genieten als de kinderen. Ook wordt de radio langzamerhand anders gebruikt; de kinderoortjes worden beluisterd. Hoewel de huisvesting nog abominabel is, functioneert het gezin veel aangepaster, maar moet om dit te kunnen handhaven weg uit deze buurt, die dit gedrag niet accepteert. Na ruim 1½ jaar intensief contact met dit gezin is het huisvestingsbureau in staat (bereid!) een andere woongelegheden beschikbaar te stellen.

*verhoging
gezinsfunctionering
mogelijkheden
man geactiveerd*

Als de Dienst voor Sociale Zaken niet alle wensen van het gezin kan honoreren inzake aanschaffing van meubilair etc., loopt het contact met de maatschappelijk werkster gevaar verbroken te worden. De angst van het gezin om in de nieuwe buurt uit de toon te vallen wordt openlijk besproken, de eigen mogelijkheden (man werkt inmiddels regelmatig in G.S.W.-verband) worden geactiveerd, maar de man blijkt toch niet in staat de gedeeltelijke afwijzing van de Dienst voor Sociale Zaken te accepteren, waarom hij ook de maatschappelijk werkster de deur wijst. De vrouw wenst wel voortzetting van het contact en is in staat toestemming te geven aan de maatschappelijk werkster tot opening van zaken over de contactlegging via de kinderplicht. De man zegt, als hij hierover hoort, dat het hem niets interesseert, ze kunnen niets meer aan te merken hebben, hij heeft zich altijd zelf gered, alleen zijn vrouw is een zwakke figuur. De maatschappelijk werkster prijst opnieuw zijn mogelijkheden, maar blijft onderstrepen de beperkte mogelijkheden van materiële hulp door de instelling en doet

*handhaving
zelfbeslissing
cliënt*

*confrontatie met
realiteit*

weer een appèl op zijn gevoelens van eigenwaarde. Als de maatschappelijk werkster daarna de vrouw enkele keren niet thuis treft op de afgesproken tijd wordt gevreesd dat zij het contact niet durft voort te zetten, gezien de houding van de man. Tijdens een onaangekondigd bezoek (de vrouw wordt thuis getroffen) wordt

*maatschappelijk
werkster her-
neemt opnieuw
ongevraagd
initiatief en stelt
op directe wijze
de verhouding
tot de hulp
vanwege het
maatschappelijk
werk aan de
orde*

over deze vrees vrij direct gepraat; de vrouw bespreekt daarna zelf haar wens tot voortzetting van het contact met haar man, en deze geeft toestemming. Wellicht is het reeds opgevallen hoe in de hulpverlening ingespeeld is op de behoefte aan erkenning bij de man; zijn vrouw mag geen betere werkprestatie leveren dan hij; door hem in te schakelen en op zijn bijdrage te wijzen, door hem tevens in een werksituatie te bemiddelen (G.S.W.) waar hij zich handhaven kan, kan hij meewerken. De vrouw, die emotioneel veel afhankelijker is en een afhankelijkheidssituatie gemakkelijker accepteert en apathisch is geworden onder de druk van de omstandigheden, die bovendien onwetend was hoe een huishouding te besturen, werd heel duidelijk geconfronteerd met de noodzaak en de mogelijkheden tot verandering. Zij heeft hiervan binnen haar mogelijkheden gebruik weten te maken; zij is veel meer dan voorheen in haar gezin aanwezig, heeft minder behoefte aan contact met vriendinnen die een ongunstige invloed op haar hebben en durft nu zelf te praten over de gevaren, die met name het oudste kind hebben bedreigd. Van de kunde van de gezinsverzorgstershulp is naar vermogen geprofiteerd, de kinderen en het huis worden veel beter verzorgd, de kinderen zijn daardoor in een veel betere lichamelijke conditie gekomen.

*„social skills”
bijgebracht*

Na 3½ jaar intensief contact met de maatschappelijk werkster wordt dit in verband met vertrek overgedragen aan een andere maatschappelijk werkster. De behandeling zal voorlopig van begeleidende aard zijn, dat wil zeggen eenmaal per 14 dagen een huisbezoek en voornamelijk gericht op de vrouw, die veel behoefte heeft aan aandacht en tegelijk regelmatig enige stimulans nodig heeft bij de verzorging van de kinderen. Over eventuele opvoedingsmoeilijkheden zal met man en vrouw beiden worden gesproken.

Samenvattend kunnen wij t.a.v. de hulpverlening het volgende naar voren brengen.

Het gezin Hazewinkel vormde een duidelijke bedreiging voor zichzelf en de gemeenschap. Het maatschappelijk werk had na een minder gelukkige

poging tot onderzoek vanwege de G.G.D. de mogelijkheid via de kinderpolitie een entree in het gezin te verkrijgen met een duidelijke probleemstelling. De houding van de kinderpolitie verdient in dezen een bijzondere waardering. Het gelukte de maatschappelijk werkster een relatie op te bouwen, eerst met de vrouw, daarna met de man en het echtpaar. De maatschappelijk werkster legde hierbij een hoge frustratie-tolerantie aan de dag. Ze koos met de cliënte het probleem uit waaraan men begon te werken, kon de waarde van de kleine veranderingen in het gezin zien en aanknopen bij de positieve mogelijkheden die geleidelijk weer aan het licht kwamen en daarbij het gezin helpen meer vaardigheden in het maatschappelijk verkeer te krijgen. Zij wist haar nuttigheidswaarde te tonen, een goed gebruik te maken van de hulpbronnen van de samenleving en de veroordelende houding van verschillende instellingen t.a.v. dit gezin te doorbreken.

De hulpverlening was niet mogelijk geweest in een overwegende spreekkamersituatie, een relatie-opbouw zou veel moeilijker zijn geweest en zowel aan diagnostisch inzicht als aan behandelingsmogelijkheden zou er veel ontbroken hebben.

De behandeling was nog niet voluit gericht op het gehele gezin, de maatschappelijk werkster wist echter later de aanvankelijk gemaakte fout van het buiten het contact houden van de vader goed te corrigeren.

HET GEZIN IINGA

Dit gezin bestaat uit een man van 39 jaar, een vrouw van 32 jaar en 8 kinderen van 0-15 jaar (de 9e wordt verwacht), die volgens rapporten met lichamelijke en zedelijke ondergang werden bedreigd. Het gezin is slecht gehuisvest, maar deze huisvesting is al een verbetering bij de huisvesting van enkele jaren terug, toen het gezin in een barak woonde. Ongeveer 30 gezinnen wonen bij elkaar in een doodlopende straat, afgezonderd van de drukke, levendige dorpsstraat, waar volgens cliënte de „gegoeden” wonen. De gemeentelijke woningbouwvereniging heeft deze straat voor „asociale” gereserveerd. De huizen zien er onverzorgd uit en zijn zeer vochtig; de kamer moet vanwege het vocht een paar keer per jaar behangen worden; in en bij de huizen zijn veel ratten. Het enige vrolijke zijn de tuintjes 's zomers, die door sommige bewoners goed verzorgd worden. Het moreel van de wijk is zeer laag. Op seksueel gebied zijn er veel misstanden, waarbij regelmatig minderjarigen zijn betrokken; er is veel drankmisbruik en er komen vaak vechtpartijen voor. Veel zorg kostte in dit geval de contactlegging; de maatschappelijk werk-

ster kwam van de Dienst voor Sociale Zaken en de relatie daarmee was (sinds 16 jaren) zeer negatief. Op het platteland zijn de gevolgen van een negatieve relatie met een sociale instelling nog schadelijker dan in de stad, waar het gezin bij het verbreken of afsluiten van een contact met de instelling weer onder kan duiken in de massa, terwijl op het dorp ieder van ieder veel weet. En vooral moeilijkheden met openbare instellingen gaan als een lopend vuurtje rond. Het was ook niet bekend hoe het gezin huisbezoek zou ervaren.

De problemen die volgens de Dienst voor Sociale Zaken aandacht moesten hebben waren de gedragsmoeilijkheden van de vrouw in relatie met de Dienst en met de buurt -- de vrouw is zeer agressief in de omgang en maakt voortdurend ruzie --, de vele financiële problemen en het bedriegen van de Dienst voor Sociale Zaken, het stelen van het oudste kind en andere schoolproblemen, problemen op het gebied van de huishouding, de hygiëne en de gezondheid. Er was veel ziekte in het gezin; de arts vroeg de hulp van het maatschappelijk werk.

Rekening houdend met al deze problemen en met de negatieve relatie die de cliënte voorheen met enkele maatschappelijk werksters had gehad, was het voor-nemen in het eerste contact cliënte te vragen wat haar de meeste zorg gaf en daarbij de bereidheid en mogelijkheid tot hulp van de kant van het maatschappelijk werk aan cliënte voor te leggen. Tijdens het huisbezoek treft maatschappelijk werkster een vieze huishouding aan; de vrouw lijkt erg moe te zijn, zij is bezig met aard-appelen schillen en blijft verwoed doorgaan tijdens het hele bezoek. In een stortvloed van woorden brengt ze haar agressie op de Dienst voor Sociale Zaken, op de maatschappelijk werksters, op de buurt, op de schuldeisers tot uiting. Haar weerstand tegen het contact met de maatschappelijk werkster blijkt ook uit het spreken van dialect, waarmee cliënte doorgaat, ook als ze merkt dat de maatschappelijk werkster haar niet verstaat. Opgemerkt moet worden dat ze niet het gangbare dialect spreekt maar een onverstaanbare modificatie daarvan. Later in het contact blijkt ze ook Nederlands te kunnen spreken. Aan het eind van het gesprek spreekt ze ineens over haar zorg voor het 6-jarig zoontje, dat aan hevige reuma-aanvallen lijdt. De maatschappelijk werkster toont hiervoor veel belangstelling en vraagt waarmee ze denkt haar te kunnen helpen. De vrouw

*doel contactname
duidelijk gesteld*

noemt het tekort aan kleding van de schoolgaande kinderen, en als de maatschappelijk werkster dit in verband met het spijbelen brengt gaat de vrouw hierop in. De maatschappelijk werkster zegt bij de aanvraag te willen bemiddelen en vraagt om een volgende afspraak, wat cliënte toestemt. Gedurende ongeveer 12 gesprekken uit cliënte zich zeer agressief tegenover de maatschappelijk werkster maar als zij merkt dat deze haar blijft accepteren verandert haar houding. Zij waardeert het dat de maatschappelijk werkster uitlegt waarom bepaalde aanvragen moeten worden afgewezen; ze kan begrijpen, dat eisen moeten worden gesteld. Ze ervaart ineens dat de maatschappelijk werkster niet de kinderen wil weghalen, zoals vroeger bij haar thuis is gebeurd, maar haar wil helpen het gezin bij elkaar te houden. Cliënte komt zelf uit een gezin van 15 kinderen; in de streek is dit de „beruchtste” familie. Van haar broers en zusters zijn momenteel 14 cliënt van een Dienst voor Sociale Zaken, de Raad voor de Kinderbescherming, het Consultatiebureau voor Alcoholisten en de Sociaal-Psychiatrische Dienst.

In het 2e en 3e contact wordt de man door de maatschappelijk werkster in het gesprek betrokken; de vrouw laat dat eerst even gaan maar vertelt dan dat ze een man heeft van niets, die voor het gezin geen verantwoordelijkheid draagt, altijd maar zit te slapen, 39 weken per jaar werkloos is, als kind wil behandeld worden, maar ondertussen wel zorgt dat zij steeds in verwachting komt. De man reageert tijdens het gesprek hierop niet.

De maatschappelijk werkster heeft ook de indruk dat van de man weinig kan worden verwacht. Hij blijkt in zijn huwelijk pas een „rustpunt” te hebben gevonden; vóór zijn huwelijk heeft hij altijd gezworven, hij had als kind ook geen thuis gehad, verhuisde van het ene pleeggezin naar het andere.

Wanneer huishoudelijke hulp voor de vrouw ter sprake komt, blijkt een buurvrouw, die cliënte op 16-jarige leeftijd „uit de goot” zou hebben gehaald (cliënte noemt later cafébezoek na ontvluchting uit een kinderbeschermingsinrichting), haar elke dag te helpen. In de verdere contacten is de buurvrouw bijna altijd aanwezig als de maatschappelijk werkster er is. Deze buurvrouw demonstreert haar flinkheid, behandelt cliënte als een kind en ze toont haar liefde aan de kinderen in hevige zoenpartijen. Wanneer de buurvrouw eens niet wordt

concreet hulp-aanbod confronteren met realiteitsproblemen

grote frustratie-tolerantie van de kant van de maatschappelijk werkster confrontatie met realiteit en op het bijhouden van gezin gerichte benadering

hulp op gezin gericht vader ingeschakeld

aangetroffen blijkt cliënte veel meer los te komen; zich eigenlijk ongelukkig te voelen onder deze bevoogding. Het ligt voor de hand, dat de buurvrouw de maatschappelijk werkster als een rivaal ziet en menig conflict uitlokt. Cliënte ziet dat ze moet kiezen en kan na ruim een half jaar het contact met de maatschappelijk werkster kiezen boven het contact met de buurvrouw; zij zegt aan de buurvrouw zichzelf voortaan wel weer te kunnen redden nu de baby er is. Ze weet daarna zeer constructief gebruik te maken van het maatschappelijk-werkcontact, ziet duidelijker haar relatie met haar man en weet hem wat meer te activeren zonder hem te kleineren. Ook kan ze de opvoeding van de kinderen beter aan, maar daar ze in feite overal alleen voor staat, is deze taak te zwaar. Toch verbeteren de relaties van het gezin met instellingen als de school, b.v. met directeur L. I. S. wordt door vrouw voor het eerst zonder ruzie gesproken.

stimulering tot zelfbeslissing

positieve mogelijkheden cliënte gestimuleerd

ontwikkelen „social skills”

De vrouw, die goed blijkt te kunnen organiseren en commanderen, heeft allerlei huishoudelijke taken over de kinderen verdeeld. Hier wordt de hand aan gehouden. Zij geeft de kinderen minder lijfstraffen en durft hierover te spreken. De kinderen gaan er beter uitzien en ook de kleding is beter verzorgd. De vrouw besteedt, na een jaar contact te hebben met de maatschappelijk werkster, nog geen aandacht aan haar eigen kleding. Zij gaat gekleed als een man en in haar activiteiten laat zij eveneens zien, dat ze de rol van man en vrouw tegelijk moet vervullen. Zo gaat ze b.v. op een herenfiets met een zak met brandstof achterop of op het stuur van en naar het dorpscentrum. Als de maatschappelijk werkster dit met haar bespreekt weert ze dit af, een voorstel om voor haar nu ook eens kleding aan te schaffen is te vroeg gedaan. Drie maanden later heeft ze zich echter onverwachts in nieuwe kleren gezet, zelfs haar haar heeft ze gepermanent, terwijl bovendien een agressieve haarpluim van de kin is verwijderd. De maatschappelijk werkster prijst haar enthousiast en laat de waarde hiervan zien voor man en kinderen.

Er is ruim 1½ jaar intensief met dit gezin gewerkt (een- à tweemaal per week contact), hoofdzakelijk met de vrouw in haar gezin en waar mogelijk werd de man erbij betrokken, maar hij is niet tot veel meedenken in staat (valt b.v. in slaap tijdens de gesprekken). Heel belangrijk is echter dat hij nu regelmatig werkt. Een grote wens van de vrouw is nu om te verhuizen. Dit zal niet

gemakkelijk zijn gezien het vooroordeel tegen het gezin Tinga, maar er schijnt als gevolg van de opvallende veranderingen die plaatsgenad hebben toch wel enige kans op te bestaan.

Wegens het vertrek van de maatschappelijk werkster moest afsluiting en overdracht plaatsvinden. Uitvoering was de afsluiting en het overdragen voorbereid; cliënte drukte haar spijt uit, maar durfde het toch met de nieuwe juffrouw ook wel aan. *cliënte betrokken in evaluatie*

Cliënte sprak uit dat ze veel steun aan het maatschappelijk-werkcontact heeft gehad, dat ze nu een veel beter en overzichtelijker financieel beleid heeft, dat ze nu in staat is zelf voor de kinderen te zorgen, dat ze beter weet hoe ze met bepaalde moeilijkheden aan moet (b.v. bedplassen, schoolverzuim, diefstalletjes), dat ze haar man ook beter kan accepteren. Ze zegt het bijzonder gewaardeerd te hebben dat de maatschappelijk werkster haar in haar waarde liet, haar nooit bij haar voornaam had genoemd (wat iedereen doet, terwijl zij dit in het begin ook heeft voorgesteld aan de maatschappelijk werkster) en vooral dat de maatschappelijk werkster haar zelfstandig heeft gelaten. Ten slotte merkte ze op, dat de maatschappelijk werkster tenminste open kaart speelde en ook zei wat niet goed was (b.v. het als kostganger een ernstig gestoorde, seksueel ontremde man uit medelijden in huis halen).

Cliënte drukte haar waardering uit in de volgende daden: zij hield voor het laatste bezoek van de maatschappelijk werkster alle kinderen van school thuis (ondanks onze poging om schoolverzuim tegen te gaan!), stak ze in zondagse kleren, liet haar man niet naar het werk gaan (typerend voor cliënte!), dofte het huis en zichzelf op, zette thee (de eerste keer!) en gaf als cadeau aan de maatschappelijk werkster 6 kopjes, die ze op bonnen had gespaard.

Afsluitend kunnen wij zeggen dat ook deze behandeling iets demonstreert van de mogelijkheden die er voor ernstige probleemgezinnen zijn wanneer een aantal van de gezichtspunten van het St. Paul's Project gerealiseerd wordt.

Het contact dat er tot nu toe met een aantal uiteenlopende probleemgezinnen geweest is, maakt duidelijk dat er nog veel mogelijkheden ongebruikt liggen en nog allerlei experimenten mogelijk zijn. *Fundamenteel bij dit alles is het opbouwen van een relatie; in het werk met een multiprobleem family heeft dit aspect van de behandeling altijd prioriteit. Intake, onderzoek,*

diagnose, etc. kunnen daardoor wat minder systematisch aandoen, ze dienen creatief en met soepelheid gehanteerd te worden. In de gespreksvoering zal het de kunde en kunst zijn een juist evenwicht te vinden tussen directief zijn (een positieve hantering van autoriteit) en het aan de zelfbeslissing ruimte geven.

Literatuur

Er is van afgezien Nederlandse en buitenlandse literatuur over probleemgezinnen aan te geven.

Zij die in dezen geïnteresseerd zijn mogen verwezen worden naar de uitvoerige literatuurlijsten over dit onderwerp die regelmatig door de Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk en door het Ministerie van Maatschappelijk Werk uitgegeven worden. Ook t a v de Amerikaanse situatie is alleen de literatuur opgegeven die betrekking heeft op het werk van het St. Paul's Project.

Boeken en geschriften, uitgegeven door het Family Centered Project te St. Paul.

Alice Overton, Katherine H. Tinker and Associates – Casework Notebook. 1957.

A reporting and description of casework techniques and experience in the Project.

L. L. Geismar and Beverly Ayres – Families in Trouble. 1958.

An analysis of the basic social characteristics of 100 families served by the Project.

L. L. Geismar and Beverly Ayres – Measuring family functioning. 1960.

A manual on a method for evaluating the social functioning of disorganized families.

L. L. Geismar and Beverly Ayres – Patterns of Change in Problem Families. 1959.

A study of social functioning and movement in 150 closed cases.

Beverly Ayres – Analysis of central registration bureau data on 100 Family Centered Project Families. 1957.

A report on the incidence and type of agency registration

Katherine H. Tinker – Let's look at our failures. 1957.

A scrutiny of elements of failure after two years of casework operation.

Katherine H. Tinker – Patterns of family centered treatment; a descriptive study of 30 F. C. P. closed cases. 1959.

An overview of family centered method limited to the more obvious and measurable descriptive features of the casework investment.

Beverly Ayres – Economic dependency in Family Centered Project families. 1961.

A study of public assistance costs in project families including a picture of the variety of economic situations encountered as well as the changes that took place during treatment

Malcolm Stinson – Family Centered Project of St. Paul: an experience in community organization. 1956.

A general report. (stencil)

L. L. Geismar – Family Centered Project 1957.

A historical description of the project with particular emphasis on its three areas of operation; casework, research and community organization (stencil)

The Family Centered Project of St. Paul through the workers' eyes. 1959

A group discussion by workers five years after casework operations began. (stencil)

Beulah Compton – The Family Centered Project. 1961

A historical description. (stencil)

William Hoffman – Offenders have families too. 1958.

A conflict with the law represents a painful symptom of family disorganization. This paper is concerned with the ways in which the project provides basic services for these families. (stencil)

William Hoffman – Community planning for services to the multi-problem families. 1960

Paper delivered at the National Conference of 1960 on Social Welfare.

A discussion of what goes into community planning in order that the treatment of the multi-problem family may be properly supported by community and agency structure. (stencil)

Beulah Compton – Treatment of the multi-problem family. 1960.

Paper delivered at the National Conference of 1960 on Social Welfare.

A discussion of treatment of methods used by the Family Centered Project with multi-problem families. (stencil)

Overige literatuur

Bradley Buell and Associates – Community Planning for Human Services, 3, New York, 1957 (1e druk 1952).

Alice Overton – Serving Families who „Don't want Help”, in: Social Casework Nr 7, 1953.

Alice Overton and Associates – Aggressive Case Work in the Family Centered Project of St. Paul 1955. (stencil)

Charles J. Birt – Family Centered Project of St. Paul, in: Social Work, oktober 1956.

L. L. Geismar – The Multiproblem Family. Significance of Research Findings, in: The Social Welfare Forum 1960.

Charles J. Birt – A Community Approach to Social Dependency, 1962. (stencil)

----- end of text -----

This publication is made available in the context of the history of social work project.

See www.historyofsocialwork.org

It is our aim to respect authors' and publishers' copyright. Should you feel we violated those, please do get in touch with us.

Deze publicatie wordt beschikbaar gesteld in het kader van de canon sociaal werk.

Zie www.canonsociaalwerk.eu

Het is onze wens de rechten van auteurs en uitgevers te respecten. Mocht je denken dat we daarin iets fout doen, gelieve ons dan te contacteren.

----- einde van de tekst -----